

Кваліфікаційна робота на тему: «Психолого-педагогічні засади розвитку творчих здібностей молодших школярів»

Студентка групи БПмз-61 Бартошук Христина

Науковий керівник доцент Періг Ірина Мирославівна

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ	8
1.1. Наукові підходи до розуміння здібностей: аналіз і узагальнення психологічних досліджень	8
1.2. Види та структура здібностей.....	12
1.3. Молодший шкільний вік – сенситивний період розвитку творчих здібностей.....	14
1.4. Характеристика здібних дітей.....	19
Висновки до розділу I	22
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	23
2.1. Організація та проведення дослідження учнів початкової школи.....	23
2.2. Аналіз результатів дослідження	23
Висновки до розділу II	41
РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	43
3.1. Умови розвитку творчих здібностей.....	43
3.2. Роль батьків у розвитку дітей	45
3.3. Вплив шкільного простору на розвиток творчих здібностей.....	46
Висновки до розділу III	48
РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	49
4.1. Охорона праці на заняттях трудового навчання старшокласників з охорони праці у навчальних майстернях.....	49
4.2. Вплив метеорологічних умов, фізіологічних умов організму та раціональної організації робочого місця на реалізацію творчого потенціалу особистості.....	51

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	57
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства застосування творчих здібностей особистості цінується в усіх галузях життєдіяльності. Все більше назріває соціальна потреба в неординарних креативних особистостях, які є реформаторами та творцями соціально-економічного прогресу. Тому проблема дослідження та розвитку творчого потенціалу є особливо актуальною, вирішення якої є завданням батьків та фахівців освітньої сфери.

Одним із показників удосконалення системи освіти є якраз застосування психолого-педагогічних технологій дослідження, виявлення та розвитку творчих здібностей. Ключем до розвитку обдарованості, як сукупності здібностей, є застосування сенситивних періодів розвитку особистості. Чим раніше починається їх розвиток, тим більше шансів на їх розкриття. Хоча здібності формуються протягом усього життя людини, проте в генезисі їх становлення існують оптимальні сприятливі вікові періоди розвитку.

Саме молодший шкільний вік є одним із найсприятливіших вікових етапів розвитку творчих здібностей. В цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчомислити, помітно проявляється допитливість, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність. Розвиток творчих здібностей – це результат наполегливої і систематичної праці впродовж тривалого терміну, зокрема в умовах шкільного навчання.

Над проблемою розвитку творчих здібностей працювали як психологи, так і педагоги. Добре відомі праці у цій галузі наступних вчених: Д.Б. Богоявленської, Ю.З. Гільбух, Є.А. Голубевої, В.М.Дружиніна, О.В. Запорожця, А.Г. Ковальова, Г.С. Костюка, Н.С.Лейтеса, О.М. Матюшкіна, В.О. Моляко, В.М. Мясіщева, Я.О.Пономарьова, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова, Д.Н. Узнадзе, В.Д.Шадрікова. А серед зарубіжних психологів найбільш уваги заслуговують роботи А. Біне, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, Дж. Рензулі, Т.Симона, К. Тейлора, Л. Термена, П. Торренса.

Основними показниками творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку є швидкість та гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність та сміливість. Крім того, творчість вимагає роботи таких складових творчих здібностей, як сприймання, мислення, уява, мовлення.

Для здібних дітей характерний випереджальний пізнавальний розвиток: відрізняючись широтою сприйняття, вони гостро відчують усе, що відбувається в навколишньому світі; вони мають здатність сприймати зв'язки між явищами і предметами і робити відповідні висновки; їм подобається у своїй уяві створювати альтернативні системи; відмінна пам'ять у поєднанні з раннім мовним розвитком і здатністю до класифікації і категоризації допомагають такій дитині накопичувати великий обсяг інформації й інтенсивно використовувати її. Часто обдаровані діти володіють великим словниковим запасом, що дозволяє їм вільно і чітко викладати свою думку (В.О. Моляко, 2006).

Дуже важливим завданням психолого-педагогічних фахівців є актуалізація творчого потенціалу дітей, визнання кожної дитини творчою та обдарованою, «бачити у кожному Моцарта», застосовувати особистісно-центрований підхід у педагогічному процесі, стимулювати та підтримувати творчий стиль життєдіяльності.

Об'єкт дослідження – мікросоціальні фактори розвитку творчого потенціалу у дитячому віці.

Предмет дослідження – застосування психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей молодших школярів як показник особистісноцентрованого підходу .

Мета дослідження – вивчити умови розвитку творчих здібностей у дітей початкової школи, запропонувати психолого-педагогічну технологію розвитку творчого потенціалу.

Завдання дослідження:

1. Вивчити проблематику творчого потенціалу особистості та творчих здібностей.

2. Визначити місце творчих здібностей у розвитку обдарованості.
3. Узагальнити характеристики творчих здібностей молодших школярів.
4. Емпірично дослідити рівень прояву здібностей в учнів молодшої школи.
5. Запропонувати психолого-педагогічні методи та прийоми розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення наукових даних); емпіричні (спостереження, опитування (анкетування, бесіда), метод узагальнення незалежних характеристик, констатувальний експеримент, інтерпретація отриманих даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в особистісно-орієнтованому підході до діагностики та методів розвитку творчих здібностей дітей.

Теоретична значущість дослідження полягає в уточненні поняття «творчі здібності», його місця в структурі здібностей особистості та її творчого потенціалу.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що основні положення кваліфікаційної роботи та результати емпіричного дослідження можуть бути використані у роботі педагогічних практикуючих психологів та шкільних педагогів.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел у кількості 57 джерел та 3 додатків. Робота містить 10 таблиць та 11 рисунків. Основний зміст магістерської роботи викладено на 61 сторінках.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

1.1. Наукові підходи до розуміння здібностей: аналіз і узагальнення психологічних досліджень

Складність визначення проблеми здібностей у психології відзначається як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Розвиток здібностей виступає важливим завданням освітньої сфери, зокрема це стосується позиції батьків, учителів та учнів. Теоретики і практики роблять намагання вивчити закономірності і механізми розвитку психічних процесів, властивостей, які безпосередньо здійснюють вплив на досягнення високих показників в діяльності. О.О. Бодальов вказує, що важливо науково вивчити проблему здібностей.

Комплексне дослідження складових здібностей здійснюється в психофізіологічному аспекті, психологічному вимірі і на соціально-психологічному рівні. У тлумаченні здібностей відзначаємо значні розбіжності щодо означення терміну «здібності», тривають обговорення про роль біологічного і соціального компонентів в структурі, актуальним питанням є діагностика і вимірювання здібностей, точаться дискусії щодо ефективних способів формування і розвитку творчих здібностей до спеціальних видів активності [28, 15].

Відомі наукові праці таких вітчизняних вчених: Д.Б. Богоявленської, Ю.З. Гільбуха, В.М. Дружиніна, В.Д. Шадрікова, А.Г. Ковальова, Г.С. Костюка, О.М. Матюшкіна, В.О.Моляко, С.Л. Рубінштейна, Н.С. Лейтеса, Б.М. Теплова, Д.Н. Узнадзе, О.В. Запорожця, Я.О. Пономарьова. А серед зарубіжних психологів найбільш велику увагу заслуговують роботи А. Біне, Е. де Боно, Дж. Галлагера, Д. Гілфорда, Дж. Рензулі, Л. Термена, Т. Симона, К. Тейлора, П. Торренса.

Поняття «здібності», незважаючи на його багатоаспектне застосування у психології, різними вченими тлумачиться неоднозначно.

Першість в детальному описі поняття здібностей та факторів розвитку сформовані Б.М. Тепловим в його роботі «Психодіагностика і обдарованість», окрім того ця концепція визнається багатьма вченими і є провідною.

Б.М. Теплов зазначає, що здібності – індивідуально-психологічні особливості суб'єкта, які виражають його готовність до оволодіння деякими видами діяльності та є основою їх успішного виконання. Науковець виокремив такі три головні ознаки поняття «здібності»:

- Перш за все, здібності розглядаються як індивідуально-психологічна характеристика, яка відзначається відмінністю однієї людини від іншої, тому, коли мова йде про ті властивості, за якими люди всі рівні, тоді мова буде йти не про здібності;

- По-друге, здібності – це зовсім не особистісна характеристика, а просто здатність успішно виконувати будь-яку діяльність; такі риси, як дратівливість, млявість, безсумнівно, є особистісними характеристиками певних людей, але зазвичай їх не називають здібностями, оскільки не вважаються умовою успіху діяльності;

- По-третє, «здібності» не обмежуються знаннями, уміннями, навичками, якими людина вже володіє; наприклад, буває так, що вчитель не позитивно оцінює роботу учня, хоча останній демонструє не менше знань, ніж деякі його однокласники, їхні успіхи задовольняють того ж вчителя; вчитель висловив незадоволення тим, що цей учень не працював достатньо добре, оскільки, враховуючи його здібності, він мав очікувати кращих індивідуальних оцінок.

За змістом і характером діяльності здібності поділяються на певні види. Так, виділяють навички до навчання, спорту, малювання, науки, музики, організаційні, конструкторські, артистичні, педагогічні. У дослідженні проблеми розвитку важливим моментом є питання про спеціальні й загальні здібності, їх формування має конкретну основу.

Загальними здібностями називають здібності, які проявляються в усіх видах діяльності – навчанні, роботі, відпочинку, розумовій діяльності. Внаслідок загальним здібностям особистості вдало опановують різні види

діяльності, легко перемикаючись з однієї діяльності на іншу. Всебічна здатність учнів виявляється в успішному засвоєнні різних предметів. Це здатність до навчання, загальна розумова здатність людини, її працездатність. Вони базуються на загальних навичках, необхідних у кожній сфері діяльності, зокрема здатності сприймати завдання, планувати та формувати їх виконання, використовуючи засоби доступні людському досвіду, розкривати зв'язки між речами та діяльністю, освоювати нові способи роботи, долаючи перешкоди на шляху до своєї мети.

О.Г. Ковальов описує здібності як поєднання властивостей особистості, які відповідають вимогам діяльності і передбачають високі досягнення в ній [39, 43]. Подібною точки зору були Г.С. Костюк і А.В. Петровський.

Григорій Костюк писав про здібності як суттєві психологічні конструкти особистості, які виражаються в її цілеспрямованій діяльності і призводять до успіху [25, 10].

В.Д. Шадріков трактує поняття «здібність» як властивості функціональних систем, що передбачають діагностування певних технічних функцій, володіють індивідуальною мірою вираженості, знаходить свій вияв в успішній і якісній формі засвоєння і застосування окремих психічних функцій. Важливими критеріями визначення діяльності є такі характеристики як: якість, продуктивність, валідність.

Отже, науковці прийшли до висновку, що у здібностях бере участь не одна, а декілька характеристик, поєднання яких дозволяє досягти успіху.

Анатомо-фізіологічними властивостями, які є базовими для розвитку і функціонування здібностей є задатки. Між задатками і здібностями лежить шлях розвитку і задіяння потенціалу особистості до актуалізації прихованих властивостей.

Творчі здібності або креативність – це один із видів здібностей.

Науковці визначають, що до творчих якостей належать: гнучкість мислення, генерація ідей, почуття гумору, швидкість мислення, нестандартність, легкість в створенні нових образів, оригінальність

мислительного процесу, розвинута уява, фантазія, спонтанність і безпосередність поведінки, розвиток інтуїції.

На рисунку 1.1 подана структура здібностей особистості, умови формування та розвитку, показники розвитку.

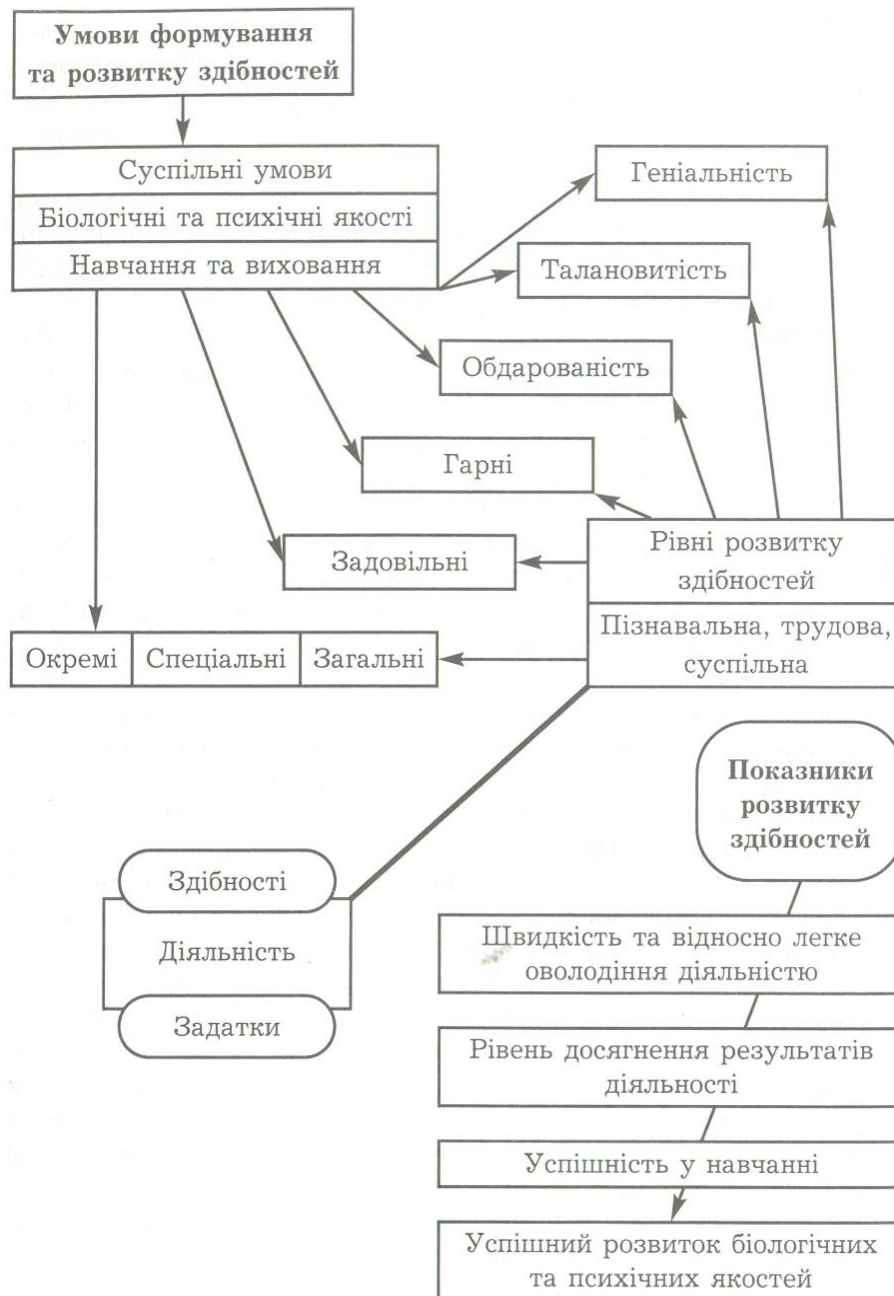

Рис. 1.1. Структура здібностей особистості

Отже, здібності – це комплексне утворення індивідуально-психологічних складових психіки, якостей особистості, які знаходять вияв у наступних критеріях: швидкість, результативність та якість реалізації визначеної діяльності з умовою легкості, і незначних затрат сили, енергії і часу.

1.2. Види та структура здібностей

За змістом і характером діяльності здібності поділяються на певні види. Такими видами є: здібності до навчання, музики, науки, спортивні здібності, художні навички, організаційні, конструкторські, артистичні та педагогічні здібності.

У дослідженні проблеми розвитку важливим моментом є питання про спеціальні й загальні здібності, їх формування має конкретну основу. Загальними здібностями називають ті індивідуально-психологічні властивості, які певною мірою проявляються в усіх видах діяльності – навчанні, роботі, відпочинку, розумовій діяльності. Внаслідок загальним здібностям особи вдало засвоюють різні види діяльності, легко перемикаючись з однієї діяльності на іншу. Всебічна здатність учнів виявляється в успішному засвоєнні різних предметів. Це здатність до навчання, загальна розумова здатність людини, її працездатність. Вони базуються на загальних навичках, необхідних у кожній сфері діяльності, зокрема здатності сприймати завдання, планувати та формувати їх виконання, використовуючи засоби доступні людському досвіду, розкривати зв'язки між речами та діяльністю, освоювати нові способи роботи, долаючи перешкоди на шляху до своєї мети.

Високу загальну здатність, або сукупність усіх спроможностей окремої людини, визначають як обдарованість.

Ч. Спірмен визначив у структурі загальних здібностей 3 важливі складові: лінгвістичний (мовний) прояв, механічний (зорово-просторовий) компонент і числовий (формально-знаковий) вимір. Вербальні здібності стосуються успішності і легкості володіння особистістю мовними конструкціями, тобто застосовувати слова та термінологію, читати твори, відчувати мову, словесно

аналогізувати та конструювати умовисновки, розвиток поняттєвого мислення [28, 46]. Зорово-просторові здібності пов'язані з мислинневим маніпулюванням наочно-зоровими образами в просторі та сприйняття просторових відносин в об'єктивній реальності. Формально-символічні здібності визначають дієвість і ефективність розумових операцій з використанням чисел та інших синтетичних символів, а також легкість, з якою при виконанні цих операцій можна перейти від подання конкретної тематичної форми обробленої інформації до подання її узагальненої структури. Основні три фактори, які виділив Ч. Спірмен у загальній структурі розумових здібностей, Гілфорд додає ще один фактор – поведінковий («соціальний»). Це пов'язано з розумінням наслідків усіх установок, пов'язаних із соціальною поведінкою людини.

Спеціальні здібності розкриваються під час спеціальних подій. Наявність певних рис є основою для спеціальних здібностей. Звідси можна побачити, що уява є важливим символом літературних здібностей, а абсолютний музичний слух є основою музичних здібностей. Компетенції класифікують за змістом і характером різних видів діяльності [25, 30]:

Ми включили типи здібностей, визначені в таблиці 1 .1.

Класифікація здібностей

Критерії	Види здібностей	Автор
1. За змістом і характером	Загальні, спеціальні	Б.М. Теплов
2. За структурою загальних здібностей	Лінгвістичні (вербальні), механічні (зорово-просторові), числові (формально-знакові)	Ч. Спірмен
3. За видами психічних функцій	Моторні, сенсорні, гностичні	-
4. За видами діяльності	Артистичні, художні, технічні	-
5. За успіхами школяра у певній діяльності	загальні інтелектуальні здібності, конкретні досягнення, комунікативність і лідерство, творчість і продуктивна діяльність, художньо-образотворчі здібності, психомоторні	Г. Гарднер

6. За структурою здібностей	Потенційні, актуальні	-
7. За типами інтелектуальних здібностей	Конвергентні, дивергентні, навальність, пізнавальні стилі	М. Холодна
8. -	Репродуктивні, евристичні, творчі	Ю.В. Богоявленська
9. В залежності від змісту і характеру діяльності	Наукові, математичні, технічні, літературні, музичні, здібності до образотворчої діяльності, організаційні	Хаан, Каф

Здібності кожної людини можна в тій чи іншій мірі розвинути, але насправді вони здатні розвиватися по-різному, а деякі не розвиваються зовсім. І тому у майбутньому суспільстві можливості людей будуть нерівними, хоч для всіх індивідів створені будуть однакові об'єктивні умови їх розвитку. Ідеал всебічності розвитку здібностей не означає і не може означати, що в кожного індивіда вони будуть однаково розвинені до всіх видів діяльності і що у різних індивідів буде однаковий рівень розвитку їх здібностей.

1.3. Молодший шкільний вік – сенситивний період розвитку творчих здібностей

Молодшим шкільним віком є сенситивний період, у якому розвиваються творчі здібності. Характерними ознаками дітей молодшого віку є позитивне ставлення до навколишньої дійсності, підвищена чутливість і воля до дії. Проте діти молодшого шкільного віку мають здатність швидко втомлюватися, звідси потреба у різноманітності видів діяльності та вмінні їх змінити. Для дітей цієї вікової групи характерне конкретне мислення, наочність, емоційність і швидкі емоційні зміни. Те, чого не вистачає в життєвому досвіді та знаннях, компенсується фантазією.

Конкретність мислення, звільнення від стереотипів, емоційність, естетичне ставлення до навколишньої дійсності – це якості, які присутні у всіх молодших школярів і свідчать про широкі творчі можливості цієї вікової групи в цілому. На цьому етапі розпочинають проявлятися певні здібності, такі як:

організаторські, музичні, літературні, артистичні та драматичні. Специфіка дозвільного простору зумовлена емоційною привабливістю молодших школярів. Літературна компетентність виявляється і на початковому рівні. Діти люблять писати вірші, казки та оповідання. Літературні твори учнів початкових класів не досконалі за змістом і формою, але мають велике певне значення для загального психологічного розвитку.

За словами психологів Я. Коломенського, Е. Панька і інших, після досягнення шести років, у дітей формуються музичні здібності такі як: ритмічне чуття (здатність емоційно реагувати на музику), тонке диференційоване сприйняття (слуховий компонент мелодії), а також високорозвинені музично-ритмічні чуття (здатність використовувати рух для сприйняття музики). Приблизно у віці 6-7 років у дітей формується здатність до художньо-драматичної діяльності. Рольова гра, яку назвав Л. Виготський «дев'ятим механізмом дошкільного виховання», змінюється на захоплення в театральну лялькову гру, розповідання байок, віршів, уявних розповідей.

Більшість молодших школярів виявляє нахили художнього мистецтва. У таких дітей є гострота бачення, високий рівень уяви. Діти цього вікового періоду із задоволенням займаються творчістю в таких видах, як малювання, вигадкування віршів та казок, співів, танців та ігор.

Рівень розвитку як загальних, так і спеціальних здібностей переважає високий, їх називають загальними або спеціальними здібностями, тобто передумовою творчих досягнень. Йдеться про інтелектуальну обдарованість. У обдарованих дітей в ранньому віці проявляються здібності і вони значно випереджають ровесників.

Обдарованість в свою чергу є системою здібностей людини, яка дає їй змогу досягти успіхів в одному або кількох видах діяльності. Ця обдарованість людини може бути вродженою або спадковою. Вона функціонує як систематична єдність цілісної особистості, її функція, невіддільна від усього її життя і виявляється в різні періоди її життя. Така здатність характеризує внутрішні можливості індивідуального розвитку. Обдарованість сигналізує про

внутрішні дані і здібності людини, тобто зв'язок між внутрішніми психологічними умовами діяльності та вимогами діяльності. У спеціальних здібностях проявляються загальні задатки особистості, які відносяться до більш загальних умов домінуючих форм людської діяльності.

В період молодшого шкільного віку провідною діяльністю є навчання, яке пов'язано з виконанням дітьми трудових завдань, і в якому виявляються самі індивідуальні особливості обдарувань дитини. У 3-4 класах діяльність учнів набуває творчого характеру. З віком прогресивно змінюється зміст і форми психічної діяльності дітей. Згідно з цим зазнають змін і здібності дітей, форми їх вияву та структури. Диференціація здібностей відображається на здібностях учнів початкової ланки. З цього можна зробити висновки, що деякі діти молодшого шкільного віку навчаються навичкам читання, письма, граматики, математики та малювання. У деяких випадках учні виявляли неабиякі здібності до математики, музики, малювання. Математичні задатки проявляються, приміром, у швидкому обчисленні складних математичних завдань, самостійному виявленні закономірних співвідношень у числових рядах, загальних прийомах розв'язування задач, швидкому оволодінні алгебраїчними інструментами.

Свідчення про те, що деякі діти не виявляють особливих здібностей у початковій школі, не є приводом говорити, що вони не мають цих здібностей. Біографії обдарованих людей (видатних художників, відомих математиків, винахідників, письменників) свідчать, що деякі з них не мали помітних високих здібностей у початковій школі, а їх володіння математикою, малюванням та музикою вчителі розцінювали як посередні (Т. Едісон, В. Скотт, М.В. Гоголь).

Через таку логіку розвитку творчих здібностей можна найбільш ефективно проявити і розвинути здібності учнів, тоді вони не тільки запам'ятовують готові факти, а самостійно обирають їх з емпіричних даних, роблять їх аналіз, узагальнюють, проводять висновки і застосовують їх у нових даних, вирішують нові завдання, проявляють елементи розумової праці,

ініціативи і творчості, наполегливо долають складні для них труднощі в міру своїх можливостей.

Успіх діяльності не залежить від окремої людини, а від комбінації різних здібностей, які дають однаковий результат і можуть бути представлені різними способами. Коли є необхідний недолік одних здібностей, це можна компенсувати сильнішим розвитком інших здібностей.

Успішність діяльності школярів залежить від комплексу суміжних здібностей, які проявляються в таких видах:[21, 10]:

- загальні інтелектуальні задатки;
- конкретні здобутки;
- комунікація та лідерство;
- творча та продуктивна діяльність,
- образотворчі задатки;
- рухові здібності.

Цей підхід дозволяє завчасно визначити конкретні тенденції та переваги, пов'язані з природними передумовами здібностей. Спостерігаючи за здібностями учня в певній діяльності, вчитель може помічати, що дитина досягає вищих оцінок порівняно з іншими дітьми в класі, такого ж віку. Якщо він не відповідає віковим можливостям, якщо він виконує цю діяльність з великим задоволенням і байдуже до інших, то можна сказати, що він має певні такі здібності [21, 11]:

- зазвичай загальний інтелект у дітей проявляється в легкості навчання, кмітливості, жвавості, швидкості думки, надзвичайній пам'яті, багатстві та різноманітності свідомості;

- конкретні здобутки (мовні, математичні та природознавчі), особливо мовні навички, у молодших школярів викликають унікальний інтерес до читання, читання як улюблене заняття, тривале збереження та інтерес до книжок, добре розуміння того, що дитина читає, легкість запам'ятовування, запам'ятовування та відтворення прочитаного.

Математичні здібності проявляються в інтересі до обчислень, вимірювань і розташування речей, а розуміння математичних символів не притаманне віку людини; здібності до природничих наук демонструються тим фактом, що учні дуже цікавляться біологічним світом, мають схильність класифікувати та добре розуміти природу, цікавляться різними природними враженнями та явищами та мають розуміння природних причин;

- творча та продуктивна діяльність виражається в допитливості учня, який може забути про все інше і зануритися насамперед у те, що його цікавить. Така дитина досить творча у своїй діяльності, виявляє велику гнучкість у генеруванні оригінальних ідей, виявляючи до стандартних ситуацій новий підхід щодо їх роз'язання;

- комунікативні та лідерські здібності, які проявляються у володінні високими комунікативними навичками та легкій адаптації до різних ситуацій; з незнайомими людьми дитина зберігає впевненість у власних силах, у спілкуванні пропонує різні ідеї в обміні, проявляє ініціативу, часто є головним; однолітки просять у неї допомоги та поради;

- художні здібності, проявляються через підвищений інтерес до візуальної інформації, дитина запам'ятовує найдрібніші деталі побаченого, багато уваги надає малюванню та ліпленню, оригінально використовує художньо-виражальні матеріали, виявляє великий інтерес до музичної діяльності, і легко повторює ритм музики;

- виявляє психомоторні здібності через великий інтерес до занять, які потребують дрібної моторики. Дитина має добру зорову та рухову координацію, любить бігати та стрибати, має відмінний баланс тіла, що допомагає фізичній діяльності.

Відповідно до іншого підходу в структурі компетенцій виділяють потенційні та реальні можливості розвитку. Приховані здібності – перспективи для розвитку індивідуальності, які проявляються у вигляді нових завдань, які необхідно вирішити. Але особистісний розвиток залежить не тільки від

психологічних ознак, а й від соціуму, у якому ці якості можуть реалізовуватися або ж навпаки.

Насправді не кожен може розвинути свій потенціал відповідно до своєї психологічної природи, тому що для цього можливо не має об'єктивних умов та можливостей. Тому, здібності є лише елементом потенційних здатностей. [4, 616].

Методика розвитку спеціальних здібностей специфічна. Розрізняють такі рівні здібностей: творчий (забезпечує створення чогось нового і оригінального) та репродуктивний (він забезпечує високу здатність до засвоєння знань і ключових видів діяльності). Проте необхідно враховувати, що кожна відновлювальна діяльність має творчу складову, і що творча діяльність містить у собі відновлювальну діяльність, яка без неї була б неможливою [4, 617].

Творчі здібності – це вміння бути допитливим і вчитися знаходити вирішення в нестандартних ситуаціях, зосереджуватися на відкритті нового і глибоко розуміти свій досвід. М. Холодна пропонує психологічний профіль інтелектуальної обдарованості, яка дає можливість розмежувати ранню обдарованість, яка є наслідком особливостей вікової зрілості (дитина вундеркінд), та саму інтелектуальну обдарованість, пов'язану з винятковими інтелектуальними успіхами в діяльності індивіда (що іменується талановитістю). З позиції науковця, сама інтелектуальна обдарованість є результатом внутрішнього процесу накопичення і зростання індивідуальних пізнавальних ресурсів, а її спрямованість залежить від конкретної організаційної форми пізнавального досвіду особистості, яка відображає своєрідність її мислення.

1.4. Характеристика здібних дітей

Відомо, що здібні діти – це ті, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. До основних характеристик такої дитини належать: добре розвинуте мовлення, значний словниковий запас, рання лічба і читання, яскрава допитливість, міцна пам'ять, миттєве

сприймання, багата уява. Здебільшого – це діти ерудовані, з незалежним мисленням і високим енергетичним рівнем, здатні тривало концентруватися на одному виді діяльності. Розвинена інтуїція і багата фантазія є ознаками креативності (О.В. Козловський, 2007).

Здібні діти привертають увагу особливістю поведінки, вмінням абстрагуватися, задавати цікаві запитання та робити висновки.

Здібні діти пред'являють до себе високі вимоги і часто ставлять перед собою недосяжні на даний момент цілі, що призводить до емоційних розладів і нестабільної поведінки. Ці діти часто терпіти не можуть поступаючись своїм одноліткам за рівнем розвитку. Ці та інші характеристики можуть вплинути на соціальний статус цих студентів, коли вони опиняються в «небажаних» ситуаціях. Звісно, треба докласти зусиль, щоб змінити цю ситуацію, насамперед щодо розвитку самих педагогів.

Виділяють такі основні риси здібних дітей [22, 15]: інтенсивний і швидкий розвиток мовлення; надмірна зацікавленість і досліджувальна активність; широкий інтерес; очікуваний розвиток знань; здатність відстежувати каузальні зв'язки та робити відповідні до них висновки; висока концентрація уваги; сенсорне сприймання; наполегливість у здобутті позитивних результатів; яскраві уявлення; високорозвинене почуття справедливості; підвищена сенсорна чутливість; дуже широка особиста система цінностей; намагаються вирішувати проблеми, які виходять за межі їх компетенції; хороше почуття гумору.

До кінця початкової школи з'являються індивідуальні відмінності в мисленні. Серед дітей психологи розрізняють «теоретиків» або «мислителів», вони легко справляються з навчальними завданнями на словесному рівні, та «практиків», які спираються на візуалізацію та реальну дію [44, 21].

Розрізняють шість царин обдарованості дітей [3, 66]:

1. Інтелектуальна сфера. Обдарована дитина характеризується доброю пам'яттю, жвавим мисленням, інтересом до всього нового, допитливістю,

успішно розв'язує різні задачі, логічно викладає свої думки, може мати здібності до практичного застосування знань.

2. Галузь академічних досягнень. Це високі успіхи з таких навчальних предметів: читання, математики, природознавства.

3. Творчість (креативність). Дитина надзвичайно проявляє інтерес і допитливість, виявляє незалежність, гнучкість і оригінальність мислення, висловлює оригінальні ідеї, робить припущення.

4. Спілкування. Добре адаптується до нових умов, легко знаходять спільну мову з дорослими і дітьми, демонструє лідерство в іграх і заняттях з дітьми, ініціативний і відповідальний за свої дії.

5. Художня діяльність. Дитина проявляє великий інтерес до інформації, захоплюється художньою діяльністю, її вирізняються оригінальністю. Проявляє інтерес до музики, легко відтворює мелодії. Із великим задоволенням співає, пробує складати музику.

6. Спортивна зона. Хороша рухова здатність, чітка зорово-моторна координація, широкий діапазон рухів, хороший контроль тіла, високий рівень розвитку основних рухових навичок.

Н.С. Лейтес, як видатний дослідник обдарованих дітей, запропонував розділити обдарованих дітей на такі категорії за ознаками: ранні прояви інтелекту; яскраві прояви здібностей з окремих видів діяльності та предметів; потенційні ознаки обдарованості [28, 56].

Отже, внаслідок цього обдаровані діти дуже активні, прагнуть працювати більше і самостійні (читають літературу, довідкову літературу, в бібліотеці). Вони невпинно домагаються своїх цілей, хочуть знати все докладніше і їм потрібно більше інформації. Обдаровані діти прагнуть навчатися і досягати успіху. Навчання приносить їм щастя. Вони здатні критично оцінювати навколишню дійсність і прагнуть отримати розуміння; задають багато питань і чекають позитивної відповіді.

Висновки до розділу I

Основними характеристиками обдарованих дітей є те, що вони мають чудову пам'ять, яка присутня на ранньому мовленні, вони рано починають сортувати та класифікувати інформацію, яку отримують, люблять її збирати, часто «стрибають» через послідовні етапи свого розвитку, присутній досить непоганий словниковий запас слів, люблять читати словники та енциклопедії, придумуючу нові слова та поняття, вміють робити кілька справ одночасно, дуже допитливі, а також активно досліджують навколишнє середовище і не терплять жодних обмежень на їх дослідженнях, вони можуть довгий час зосереджуватися на одній справі, а якщо їм це цікаво, то буквально «зануряться» в неї; вони володіють високим почуттям гумору, мають багато інтересів, що призводить до їх схильності починати декілька справ одночасно, часто дратують своїх однолітків, виправляючи звички інших і вірячи, що вони завжди праві, не мають емоційної врівноваженості та схильні до нетерпеливості та імпульсивності.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Організація та проведення дослідження учнів початкової школи

Психодіагностичне обстеження розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку дасть можливість зібрати різнобічну інформацію про наявність інтересів, нахилів, здібностей дитини, психолого-педагогічні умови розвитку цих здібностей. Мета дослідження полягала в тому, щоб вивчити особливості творчих здібностей у молодших школярів.

Дослідження проводилось серед школярів 3-В класу Тернопільського навчально-виховного комплексу «Школа-ліцей №6 ім. Н. Яремчука» та серед школярів 3 і 4 класів Тернопільської обласної комунальної спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат для дітей зі зниженим слухом (ТОКСЗОШ-інтернат). У дослідженні брало участь 40 дітей, з них: 26 дівчаток, 14 хлопчиків, віком від 8 до 10 років.

Для вирішення визначених завдань нами визначено методики, реалізація яких мала на меті застосування комплексу методів відповідних предмету дослідження. Зокрема застосовувались: теоретичні методи – осмислення, аналіз, синтез, осмислення та узагальнення наукових положень психолого-педагогічної літератури; психодіагностичні методи – спостереження, опитування: анкетування, бесіда, метод узагальнення незалежних характеристик, тестові методики, констатувальний експеримент; кількісні та якісні методи обробки даних, інтерпретаційні методи.

Експериментальне дослідження здійснювалось за допомогою таких методик: «Творче мислення» (Гілфорд, Торренс, модифікаціяТунік), «Принцип виховання дітей», «Не прогав вундеркінда», «Діагностика обдарованості дитини».

Нами було розроблено бланки відповідно до кожного тесту.

Основною психологічною методикою, на якій базувалося наше дослідження був тест «Творче мислення» Дж.Гілфорда, П. Торренса, модифікація Тунік. Досліджувані діагностичні фактори: швидкість (легкість, та продуктивність; гнучкість, що характеризує здатність переключатися на різні способи мислення мислення, застосовувати різні ідеї; оригінальність – характеризує незвичність, своєрідність творчого мислення, незвичайність підходу до проблеми й визначається кількістю відповідей, що наводяться рідко, незвичайним уживанням елементів, оригінальністю структури відповіді; точність – фактор, що характеризує стрункність, логічність творчого мислення, вибір адекватного рішення, що відповідає поставленій меті.

Дана методика включає 7 субтестів (додаток А):

Субтест 1. Використання застосування предметів (варіанти вживання). Необхідно перерахувати якнайбільше незвичайних способів використання предмета.

Субтест 2. Наслідки запропонованої ситуації. Перерахувати різноманітні наслідки ймовірної ситуації. Результати діагностики субтесту оцінюються в балах за наступними показниками: швидкість (швидкість відтворення ідей) — загальна число запропонованих наслідків.

Субтест 3. Слова. Слід придумати слова, початок яких або закінчення має стосуватися запропонованого складу.

Субтест 4. Вербальна асоціація. Варто навести якнайбільше визначень для загальноновживаних слів.

Субтест 5.Складання зображень. Необхідно намалювати задані об'єкти, користуючись певним набором фігур. Оцінювання здійснюється за двома показниками: швидкість та оригінальність.

Субтест 6. Ескізи. Необхідно перетворити в різні зображення однакові фігури (кола), що наводяться у квадратах.

Субтест 7. Захована форма. Необхідно знайти різні фігури, сховані в складному, малоструктурованому зображенні.

Також ми проводили анкетування з вчителями за допомогою методики «Діагностика обдарованості дитини» (додаток Б). Метод соціально-психологічного дослідження, що застосовується для збирання первинних даних проводиться з метою виявлення обдарованості кожного молодшого школяра. Запропонований метод є досить простий, дає можливість виявити талант, який має властивість тривалий час вести «прихований спосіб життя» і не проявлятися бурхливо і яскраво. Дана методика включає 8 анкет з характерними ознаками: технічні здібності, музичні, здібності до наукової праці, артистичні, неабиякі, спортивні, літературні і художні здібності. Потрібно оцінити у балах (від 2 до 5) кожен характерну ознаку в усіх восьми описах талантів. Потім скласти бали всередині кожної восьми анкет на кожен тип таланту. Отриману суму поділити на кількість ознак таланту.

Крім того, ми проводили ще й анкетування з батьками за допомогою тестів «Не прогав вундеркінда» і «Принцип виховання дітей» (додаток 3). Об'єктивність тестування «Не прогав вундеркінда» залежить від чітких відповідей на запитання, яке містить 19 питань. Якщо набрано від 10 і вище балів – це свідчить про те, що дитина має певні здібності.

Тест «Принцип виховання дітей» містить 13 запитань. За результатами відповідей анкети можна визначити, чи вірно вибраний принцип виховання дітей. Апробація даних методик дало змогу перейти до аналізу наступних результатів.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Оскільки, вже в молодшому шкільному віці учні можуть виявляти елементи творчого мислення такі, як оригінальність, гнучкість, розробленість ідеї, швидкість знаходження нових варіантів вирішення задачі, тому ми використали методику «Творче мислення» за Дж. Гілфордом, П. Торренсом в модифікації Тунік. Дослідження дало можливість зібрати детальну інформацію про розумові здібності учнів, виявити рівні наочно-образного, словесно-логічного мислення, креативність і загальну обізнаність, комплексність і

пластичність мислення дитини. Результати дослідження відображені у таблиці 2.2.

Результати демонструють, що 40% (8) учнів мають високий рівень творчого мислення, 35% (7) учнів – середній рівень і 25% (5) учнів – низький рівень. Це свідчить про те, що учні (майже всі) добре справляються із завданнями творчого характеру, вони їм дуже подобаються. Для них творчість – діяльність, що пов'язана з створенням чогось нового, оригінального, унікального. Тут велику роль відіграло їхнє творче мислення, уява, інтуїція, часом неусвідомлені компоненти розумової активності, їх потреба в самореалізації творчості. Переважання високого рівня і середнього рівня свідчить про те, що молодший шкільний вік є дуже сприятливим, тобто сенситивним для розвитку здібностей різних видів. Наявність низького рівня у молодших школярів є умовним, оскільки з віком зростає можливість до прояву швидкості творчого мислення, його гнучкості, оригінальності та розробленості ідеї в вирішенні творчого завдання. Але разом з тим, такі діти є в полі підвищеної уваги з метою створення більш оптимальних умов розвитку їхнього творчого потенціалу.

Таблиця 2.1

**Узагальнені дані учнів школи-ліцеї за методикою
«Творче мислення» (бали)**

Номер досліджуваного	Бали за кожен субтест							Сумарні бали
	1	2	3	4	5	6	7	
1.	9	6	42	27	24	99	30	237
2.	0	12	42	36	24	108	24	246
3.	18	12	72	54	24	63	60	303
4.	27	6	42	18	24	90	12	219
5.	9	6	24	18	24	18	30	129
6.	18	6	48	27	24	36	24	183
7.	0	6	42	18	0	0	0	66
8.	36	12	30	45	24	36	30	213

9.	9	6	48	36	24	135	0	258
10.	18	12	72	27	24	90	12	255
11.	36	12	66	36	24	90	24	288
12.	9	0	24	9	24	63	0	129
13.	18	12	66	45	24	90	18	273
14.	9	0	36	18	24	54	24	165
15.	9	6	42	27	24	63	30	201
16.	18	0	66	0	0	0	0	84
17.	9	6	54	45	0	0	0	114
18.	9	0	84	18	24	45	6	186
19.	18	12	36	45	24	45	48	228
20.	18	6	18	27	24	54	18	165

Крім того, високий рівень оригінальності творчого мислення у молодших школярів, що свідчить про незвичайність підходу до проблеми і кількість відповідей, що наводяться рідко, а також оригінальність структури відповідей характерний для 48% учнів, середній рівень – 28%, низький – 24%; розробленість ідеї чи нестандартне вирішення проблеми в різних ситуаціях виявили 28% учнів, частково реалізували 24%; швидкість і гнучкість творчого мислення високого рівня, тобто здатність до швидкого переключення і пропонування кількості груп даних відповідей виявили 52% учня, 32% – середнього і 20% низького рівня. Таким чином, за всіма показниками творчого мислення переважає високий рівень, низький рівень виявився найменш виражений. Все це свідчить про досить належну розвиненість розумових процесів у молодших школярів, а тому вони вже можуть самостійно компонувати частини в нове вирішення проблеми в навчальній діяльності.

Кількісний та якісний аналіз результатів дослідження дозволив дійти висновку, що такі школярі здатні заглибитися в те, що їх цікавить, вони дуже винахідливі в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висувають багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатні повному підійти до розв'язання певної проблеми.

Провівши тестування за допомогою методики «Творче мислення» з учнями молодших класів школи-інтернату, ми отримали такі дані, які відображені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Узагальнені дані середнього арифметичного учнів школи-інтернату за методикою «Творче мислення» (бали)

Прізвище ім'я	Бали за кожен субтест							Сумарні бали
	1	2	3	4	5	6	7	
1.	9	6	36	27	24	0	0	99
2.	9	6	66	9	12	0	24	126
3.	9	6	78	12	24	0	6	135
4.	9	6	78	27	24	0	6	150
5.	9	12	110	54	24	0	24	233
6.	9	6	114	36	24	0	0	189
7.	9	6	18	12	0	0	0	45
8.	9	6	60	12	24	0	0	111
9.	9	6	60	36	24	0	0	135
10.	9	6	102	36	24	0	24	201
11.	9	6	18	9	12	0	0	54
12.	9	6	54	18	18	0	6	111
13.	9	6	54	18	24	0	6	117
14.	9	6	12	9	12	0	6	54
15.	9	6	60	18	24	0	0	117
16.	9	6	60	18	12	0	0	105
17.	9	6	66	9	12	0	4	126
18.	9	6	18	18	12	0	6	69

Аналізуючи дані таблиці 2.2. варто зазначити, що 22,2% (4) учнів мають середній рівень творчого мислення, 77,8% (14) – низький рівень, високий рівень

творчого мислення не отримав жоден учень. Придумування нестандартних оригінальних рішень виявилась лише під силу в процесі міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування про те, що і як виконувати і робити. Оскільки низькі показники творчих здібностей зафіксовано у 22,2% учнів, то такі школярі в індивідуальних творчих роботах відчували значні труднощі в винахідницькій діяльності; у виконанні нетипових завдань виявили середній рівень творчого підходу до роботи і могли навіть пропонувати досить нестандартні вирішення завдання.

Слід відзначити також, що середній рівень оригінальності творчого мислення в учнів молодших класів школи-інтернат отримали 46%, низький – 54%, швидкість і гнучкість творчого мислення середнього рівня виявили 34%, 66% - низького рівня. Таким чином, за всіма показниками творчого мислення переважає низький рівень, що свідчить про недостатню розвиненість розумових процесів у школярів інтернату.

Тепер ми наведемо порівняльну діаграму (рис. 2.1) рівнів творчого мислення учнів школи-ліцей і учнів школи-інтернату.

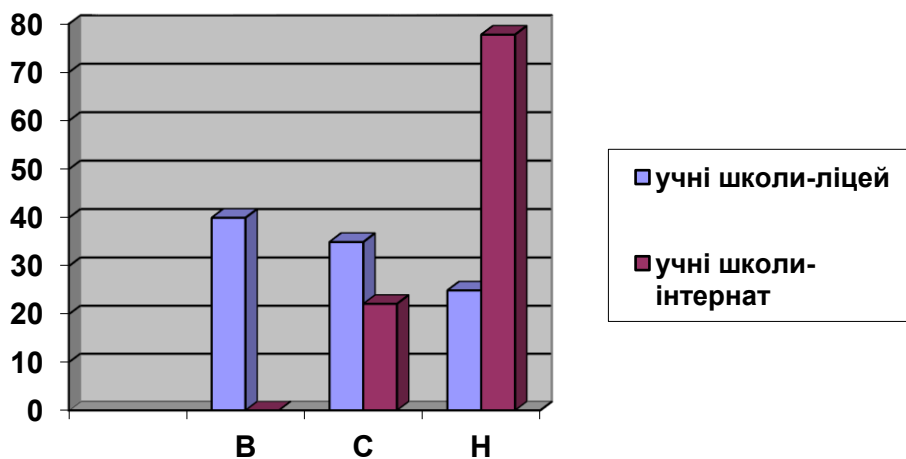

Рис. 2.1. Порівняння рівнів творчого мислення учнів молодших класів школи-ліцей і школи-інтернат, (%)

Порівнюючи результати дослідження, у дітей школи-ліцей переважає високий рівень творчого мислення, а в учнів школи-інтернату – низький рівень. Отримані дані свідчать про те, що мислення дітей молодшого шкільного віку

характеризується: спрямованістю здебільшого на розв'язання конкретних завдань; наочно-конкретним характером словесних понять про предмети та явища довкілля, в основі яких лежить узагальнення переважно зовнішніх ознак; наявністю в мисленні причинних зв'язків, які значною мірою ще обмежені індивідуальним досвідом, появою словесних прогнозуючих і плануючих дій, роздумів; образністю і появою початкових форм абстрактно-логічного мислення. Процес мислення має свої специфічні компоненти, риси та відповідні умови розвитку. Він перш за все пов'язаний з творчим перетворюванням дійсності. Її образи гнучкі, рухливі, а їх комбінації дозволяють досягти нових і несподіваних результатів. У зв'язку з цим мислення є основою для розвитку дитини, її творчих здібностей.

Також, ми проводили анкетування з вчителями учнів молодших класів школи-ліцей і школи-інтернату за допомогою методики «Діагностика обдарованості дітей». Результати дослідження відображені у таблиці 2.4.

Зауважуємо, що підкреслені бали – це ті показники, які мають максимальний прояв серед усіх індивідуальних результатів.

Визначення рівнів здібностей здійснювалося за такими критеріями: від 2 до 3,4 бали – низький рівень, від 3,5 – 3,9 – середній і вище 4 балів – високий рівень здібностей.

Результати демонструють, що 18,2% (4) учнів мають низький рівень прояву усіх здібностей, у 27,3% (6) учнів найбільше виявився – середній і у 54,5% (12) учнів - високий рівень окремих здібностей.

Таблиця 2.4

Узагальнені дані учнів школи-ліцей за методикою

«Діагностика обдарованості дітей»

Номер досліджуваного	Бали за кожну здібність							
	технічні	музичні	до наукової праці	артистичні	Неабиякі	спортивні	літературні	художні
1	2,5	3,4	3,7	2,9	4	2,6	3,4	3,2

2	2	<u>3,2</u>	2,8	2,9	2,6	2,6	2,8	2,7
3	3,2	3,2	3,5	2,3	3,2	2,3	<u>4,2</u>	<u>3,8</u>
4	2,5	<u>4</u>	<u>3,8</u>	<u>3,7</u>	<u>4</u>	2,6	<u>4,2</u>	3,3
5	2	2,2	2,3	2,3	2	<u>3,8</u>	2,2	1,2
6	2,5	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>3,7</u>	3,4	2,8	<u>3,8</u>	3,3
7	2,5	2,8	3	2,4	2,6	2,3	2,8	<u>3,2</u>
8	3,3	<u>4,2</u>	<u>4,8</u>	<u>3,7</u>	<u>4,8</u>	3,1	<u>4,6</u>	<u>4</u>
9	3,2	<u>4,8</u>	<u>3,7</u>	3,4	<u>3,8</u>	2,9	<u>4,4</u>	<u>3,8</u>
10	2,5	<u>4,2</u>	<u>3,8</u>	3,4	<u>3,6</u>	2,6	<u>4,4</u>	<u>3,8</u>
11	3,3	2,8	3,3	2,6	2,6	<u>3,5</u>	3	<u>4</u>
12	2,2	3,4	<u>3,5</u>	2,6	3,4	3,1	3,4	2,7
13	3,3	<u>4</u>	<u>4,7</u>	<u>3,9</u>	<u>4,6</u>	3,1	<u>4,2</u>	<u>4</u>
14	3,3	<u>4,2</u>	<u>4,2</u>	3,6	<u>4,3</u>	2,6	<u>4,6</u>	<u>4</u>
15	2,7	2,8	3,2	2,4	3,1	2,3	3,2	<u>3,3</u>
16	2,7	<u>3,8</u>	<u>4,3</u>	3	<u>4,6</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	3,2
17	2,3	3,2	2,8	3	2,8	2,6	3,2	<u>3,5</u>
18	2	2,8	2,3	<u>2,9</u>	2,8	2,5	2,8	2,5
19	2,5	<u>3,6</u>	3,3	2,4	3,3	3,3	3,2	2,8
20	2,5	3,2	2,8	2,6	2,8	2,6	3,2	<u>3,7</u>
21	2	2,6	2,3	3	2,4	<u>3,6</u>	2,2	2,2
22	2,7	3	<u>4,3</u>	2,9	<u>4,6</u>	<u>3,9</u>	<u>4</u>	3,3

Для більш наочного зображення результатів дослідження за методикою «Діагностика обдарованості дітей» пропонуємо наступну діаграму (рис. 2.2).

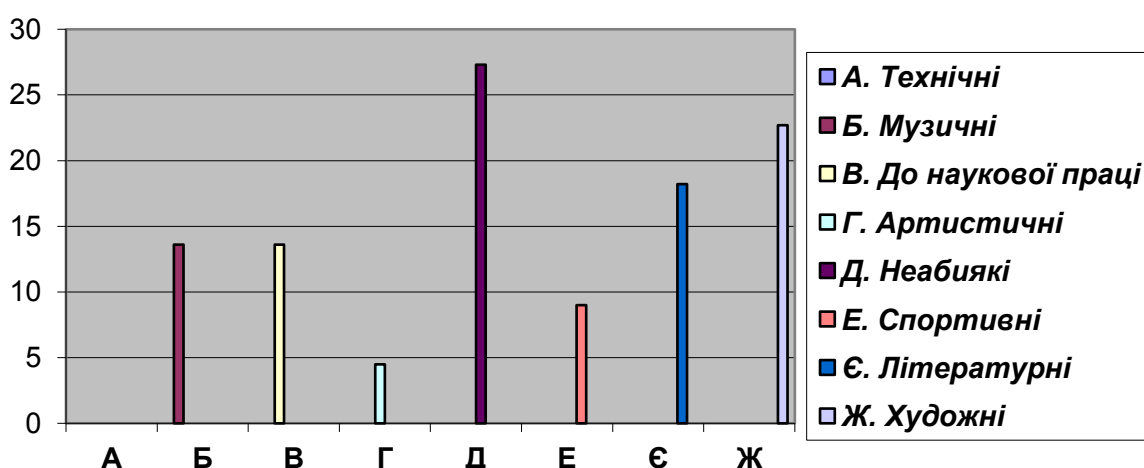

Рис. 2.2. Визначення кількості учнів з певними видами здібностей (%)

Отримані дані показують, що на першому місці в учнів молодших класів школи-ліцей переважають неабиякі здібності – 27,3%. Такі школярі добре говорять, ясно мислять, розуміють незакінчену думку, вловлюють причини й

мотиви вчинків інших людей; мають гарну пам'ять; легко і швидко схоплюють новий шкільний матеріал; задають дуже багато продуманих і виправданих ситуацією питань; люблять читати книги, до того ж за своєю власною програмою, яка на кілька років випереджає шкільну; випереджають своїх однолітків у навчанні; набагато краще і ширше інформовані про події й проблеми, які не стосуються їх безпосередньо; мають почуття власної гідності і здорового глузду, розважливі не по роках; дуже сприйнятливі, спостережливі, швидко, але необов'язково гостро реагують на все нове й несподіване в житті.

На другому місці – художні здібності (22,7%). Тобто, такі учні не знаходячи слів або захлинаючись ними, вдаються до малювання або ліплення для того, щоб виразити свої почуття або настрої; у своїх малюнках і картинах відображають все розмаїття речей, людей, тварин, ситуацій, а не «зациклюються» на зображенні чогось не зовсім вдалого; серйозно ставляться до творів мистецтва, стають вдумливими і дуже серйозними, коли їх увагу привертає будь-який витвір мистецтва або пейзаж; коли мають вільний час, охоче ліплять, малюють, креслять, комбінують матеріали і фарби; прагнуть створити будь-який витвір, який має прикладне значення – прикрасу для дому, одягу або що-небудь подібне; не бояться висловити власну думку навіть про класичні твори, можуть навіть спробувати критикувати їх, наводячи цілком розумні доводи.

І на третьому місці переважають літературні здібності у 18,2% учнів. Такі діти розповідаючи про що-небудь, вміють дотримуватися обраного сюжету, не втрачає основну думку; люблять фантазувати або імпровізувати на тему дійсної події, до того ж додають до опису події щось нове і незвичайне; обирають у своїх усних або письмових розповідях такі слова, які добре передають емоційний стан і почуття героїв сюжету; зображують персонажів своїх фантазій живими і цікавими; люблять на самоті писати оповідання, вірші, не бояться почати писати роман про власне життя. У 13,6% учнів молодших класів переважають музичні здібності і здібності до наукової праці, у 9% - спортивні здібності і у 4,5% учнів – артистичні здібності.

Якщо об'єднати різні види здібностей у кожного учня, то отримуємо таку яскраву картину: монообдаровані - 27,2 % учнів, 54,5% - поліобдаровані, тобто разом – 81,7% школярів характеризуються з актуальною обдарованістю, а 19,3% розцінюються як такі, що мають потенційну обдарованість. Тобто, це говорить про те, що більшість учнів схильні до творчості, високої працездатності, їм властива розумова активність, неординарність, багатство уяви.

Провівши анкетування з вчителями учнів молодших класів школи-інтернат ми отримали наступні результати, які подані у таблиці 2.5.

Кількісний аналіз результатів дослідження показує, що у дітей молодшого шкільного віку школи-інтернат найбільш яскраво виражені артистичні і спортивні здібності. Це пояснюється компенсаторною функцією психіки. Артистичні здібності мають 66,7% учнів, тобто такі діти часто, коли їм не вистачає слів, виражають свої почуття мімікою, жестами і рухами; прагнуть викликати емоційні реакції в інших, коли з захопленням про щось розповідають; змінюють тональність і виразність голосу, мимоволі наслідуючи людину, про яку розповідають; з великим бажанням виступають перед аудиторією, до того ж прагнуть, щоб їх глядачами були дорослі; з легкістю, яка дивує вас, «передражнюють» чийсь звички, пози; пластичні і відкриті до усього нового; люблять і розуміють значення красивого одягу.

Таблиця 2.5

**Узагальнені дані учнів школи-інтернат за методикою
«Діагностика обдарованості дітей»**

Порядковий номер досліджуваного	Бали за кожну здібність							
	технічн і	музичні	до науков ої праці	Артистичні	неабиякі	спортивні	літературні	Художні
1	2	3	2,7	<u>3,4</u>	2,3	<u>3,4</u>	2,6	2,2
2	2	3	2,8	<u>4</u>	<u>3,8</u>	<u>3,9</u>	3	2,5
3	3	2,6	3	3	2,8	<u>4,9</u>	2,4	3,3
4	2,8	3	<u>3,7</u>	3,4	3	<u>3,8</u>	3	2
5	2,8	2,8	3	2,9	2,7	2,6	2	<u>3,2</u>
6	3,3	2,4	2,8	<u>3,7</u>	3,2	<u>3,9</u>	2,6	3,3

7	2,2	3	2,5	<u>4</u>	3,6	3,5	3	2,5
8	3	2,8	3	2,9	3,1	<u>3,8</u>	2,6	3
9	2,8	2,8	3,2	<u>3,4</u>	2,8	3,3	2,4	2,3
10	2,7	2,6	<u>3,2</u>	3,1	2,6	3,1	2,6	2,3
11	2,8	2,8	3	4,3	<u>4</u>	3,6	3,2	2,8
12	2,8	<u>3,8</u>	2,9	3,7	3,1	3,6	3,2	3,2
13	2,5	<u>3,4</u>	3	3,3	2,9	<u>3,4</u>	4	2,8
14	2	3,4	3,8	<u>4,1</u>	3,3	3,5	3	3
15	3	<u>3,6</u>	2,3	3,1	3,4	3,3	3,4	2,8
16	<u>3,2</u>	2,6	<u>3,2</u>	3,1	<u>3,2</u>	3,1	3	3
17	2,5	3,6	3,2	<u>3,9</u>	<u>3,7</u>	3,8	3,4	2,5
18	2	3	3	<u>3,4</u>	2,7	3	2,4	2,2

Для більш наочного зображення результатів дослідження за методикою «Діагностика обдарованості дітей» пропоную наступну діаграму (рис. 2.3).

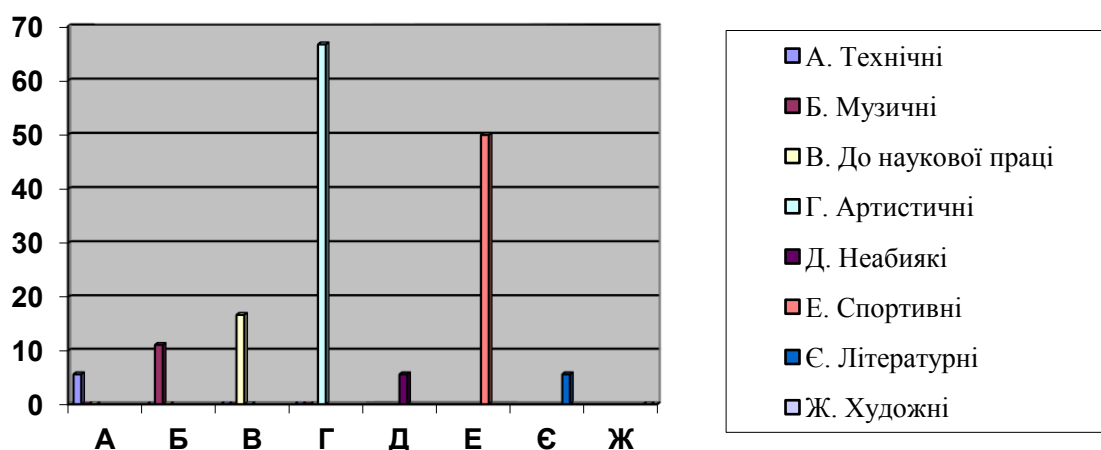

Рис. 2.3. Визначення кількості учнів у % творчих здібностей

Спортивні здібності мають 50% школярів. Таким дітям притаманна енергійність, весь час хочуть рухатися; вони дуже хоробрі і не бояться синців і гуль; майже завжди беруть верх у бійках або виграють в будь-якій спортивній грі; невідомо, коли вони встигають навчитися спритно вправлятися з ковзанами і лижами, м'ячами; краще за багатьох інших ровесників фізично розвинені і координовані у рухах, рухаються легко, пластично, граціозно; надають перевагу змаганням, навіть безцільній біганині, а не книгам і спокійним розвагам; здається, що вони ніколи серйозно не стомлюються; неважливо, чи цікавляться вони усіма видами спорту або якимось одним, але у них є свій герой-спортсмен, якого вони наслідують. У 16,7% учнів переважають здібності

до наукової праці, у 11,1% учнів – музичні здібності і 5,6% школярів мають літературні, технічні і неабиякі здібності.

Крім того, потрібно зауважити, що 11,1% дітей мають музичні здібності. Оскільки тут навчаються діти із зниженим слухом, то у школі-інтернат дуже посилена увага до музики. Тут проводяться музично-ритмічні заняття, розповсюджений метод розвитку слуху – це спів пісень, відомих школяреві, а також нових, вивчених на уроці. Але за неодмінної умови: вони мають бути зручні за температурою і цінні за художньою якістю. Щоб спів був виразним, а зміст пісні зрозумілим, спочатку вона декілька разів демонструється вчителем, а потім виконується на інструменті, вивчається текст хоча б одного куплета, аналізується зв'язок поетичного змісту з музичним, звертається увага на особливості ритму, інтонації, засоби музичної виразності, а після цього пропонується саме виконання учнями. Вчитель музики систематично, усвідомлено і цілеспрямовано удосконалює їхнє слухове сприймання, образно-асоціативне мислення, почуття ритмічної пульсації, емоційне переживання музики, всі види пам'яті, тобто розвиває весь арсенал музичних здібностей молодших школярів.

За рівнем здібностей школярі інтернату мають такі показники: 27,8% (5) учнів мають низький рівень здібностей, 38,9% (7) – середній і 33,3% (6) - високий рівень. Крім того, 44,4%, характеризуються як поліобдаровані, а монообдарованість досліджена у 16%, тобто разом обдарованих – 60,4% учнів мають актуальну обдарованість, тобто у них поєднуються кілька здібностей.

Для більш наочного зображення результатів дослідження учнів школи-ліцей і школи-інтернат ми наведемо наступні діаграми (рис. 2.4. і рис. 2.5.) за методикою «Діагностика обдарованості дітей».

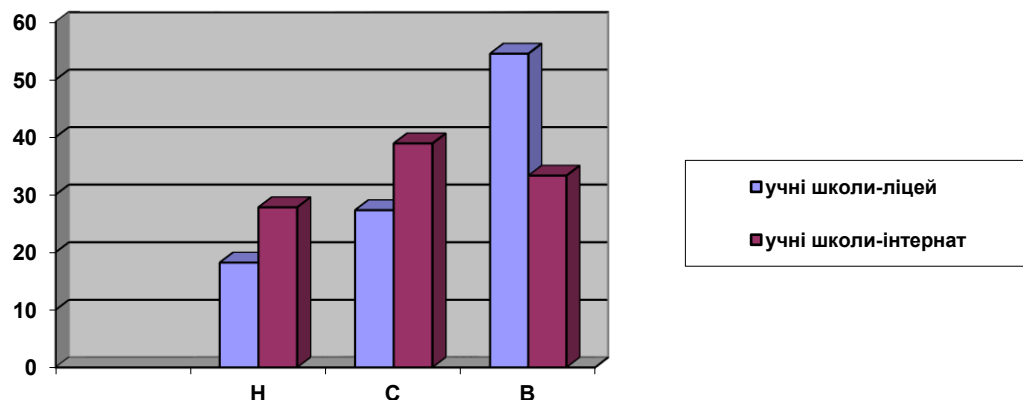

Рис. 2.4. Рівні здібностей учнів молодших класів в %

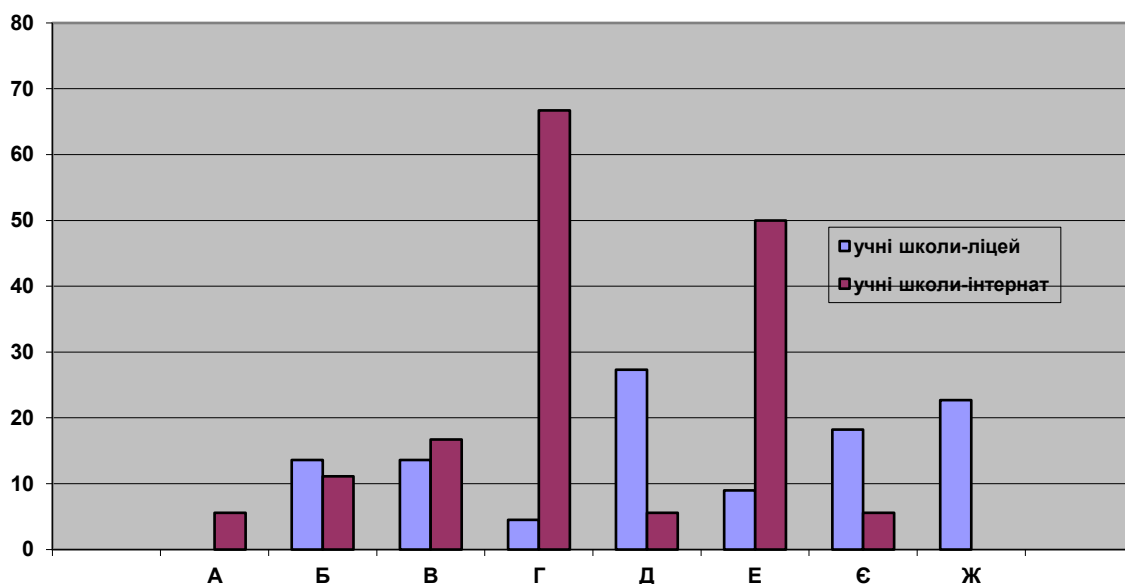

Рис. 2.5. Здібності учнів молодших класів в %

де А - технічні, Б - музичні, В – здібності до наукової праці, Г - артистичні, Д - неабиякі, Е - спортивні, Є - літературні, Ж – художні здібності.

Виходячи із даних дослідження видно, що в учнів школи-ліцей переважає високий рівень здібностей, а в учнів школи-інтернат – середній рівень. Це пояснюється, можливо, тим, що у деяких школярів інтернату немає належних умов розвитку їх здібностей, адже 50% (9) учнів є із багатодітних і малозабезпечених сімей. Оскільки батьки є першими, головними вихователями і вчителями у житті дитини, які виконують найголовнішу роль у її становленні і розвитку, тому як бачимо, для цих 50% дітей немає допомоги з боку батьків у

задоволенні основних людських потреб: почуття безпеки, любові, поваги до себе, у підтримці нових творчих починань.

Отже, в дітей зі зниженим слухом показник здібностей та полі обдарованості менший, ніж у дітей з школи-ліцею. У перших переважають – артистичні здібності, у других – літературні, до наукової праці, неабиякі. Наявність такого рівня психічного розвитку пов'язане з обмеженими можливостями слабчущих дітей у пізнанні в повному масштабі аудіальних факторів оточуючого середовища, саме через які сприймається основний засіб взаємодії і передачі досвіду – це мова. Дану проблему вирішує сурдопедагогіка та психологія, пропонуючи спеціальні навчальні методики. Адже, як доводив Л.С. Виготський, слабчущі чи глухі діти, нормально розвиваються за тією ж схемою, як і здорові діти, але при спеціально створених умовах.

Також ми провели анкетування з батьками учнів школи-ліцей за допомогою методик «Не прогав вундеркінда» і «Принцип виховання дітей». Оскільки, діти школи-інтернат живуть в інтернаті, вони з різних областей, тому ми не мали змоги провести анкетування з їхніми батьками. Отримані результати відображені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Зведена таблиця результатів анкетування
«Принцип виховання дітей»**

№ досліджуваного	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Бали	31	25	31	39	30	25	36	33	36	35	28	26	34	30	24	32

Аналізуючи дані таблиці 2.5. варто зазначити, що 62,5% (10) батьків дотримуються гуманних, конструктивних принципів виховання дитини, 37,5% (6) батьків – користуються методом виховання – «батіг і пряник», використовують, як заохочення, так і покарання. І жоден з батьків не набрав менше 16 балів, що означало б, що такі батьки не мають педагогічних навиків і бажання виховувати дитину.

Тобто, як правило майже усі батьки сприяють повноцінному розвитку своєї дитини за допомогою своєї мудрості і любові. Уся таємниця їхнього виховання полягає в тому, щоб дати дитині можливість робити усе самостійно. Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя. Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. Крім того, дієвим чинником виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні їх віковим можливостям. Така співпраця дітей з батьками має сильніший виховний вплив, ніж словесні повчання.

За допомогою методики «Не прогав вундеркінда» ми визначили, чи усі діти молодшого шкільного віку мають певні здібності. Отримані результати відображені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Зведена таблиця результатів анкетування «Не прогав вундеркінда»

№ досліджуваного	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Бали	9	0	6	6	2	2	1	8	6	6	9		5	1	4	1

Як бачимо з одержаних даних, майже усі діти (93,7%) мають певні здібності, а тому батькам необхідно потурбуватися про те, щоб організувати навчання своєї дитини та спрямовувати розвиток її здібностей. І лише тільки один учень (6,3%), який набрав менше 10 балів не вияв ніяких здібностей.

Крім того, всі отримані дані результатів дослідження, ми відобразили у зведеній таблиці 2.8.

Підбиваючи підсумки дослідження за усіма методиками було виявлено, що кожному школяреві притаманний свій вид здібностей, у дітей школи-ліцей переважають неабиякі, художні і літературні здібності, а у дітей школи-інтернат – артистичні і спортивні здібності. З результатів нашого дослідження видно, що немає дітей, ні до чого не здатних, зовсім нездібних. Адже це суперечить самій сутності людини. Проте не завжди складаються сприятливі умови для розвитку здібностей. Тоді й виникає проблема невиявлених можливостей, невикористаних резервів, проблема «важких» дітей, серед яких чимало обдарованих. Так, здібності треба виявляти і розвивати, бо всі діти здібні, хоч і по-різному, а серед них є чимало справді обдарованих.

Таким чином, здібності треба виховувати і розвивати. Це завдання покладається не лише на школу, а й на сім'ю. Шлях до творчості в кожній дитини може бути нелегким. Саме від дорослих залежить полегшити його турботою та увагою або ускладнити надмірними вимогами до юного обдарування, тиском, невиправданим сподіванням на швидкий успіх.

Таблиця 2.8

Зведена таблиця результатів експериментального дослідження

№ досліджуваного	Навчальний заклад	Методики			
		Творче мислення (рівні)	Діагностика обдарованості дітей (рівні)	Принцип виховання дітей (бали)	Не прогав вундеркінда (бали)
1	школа-ліцей	С	В	31	19
2	школа-ліцей	С	Н	25	20
3	школа-ліцей	В	В	31	26
4	школа-ліцей	С	В	39	26
5	школа-інтернат	Н	Н	-	-
6	школа-інтернат	Н	В	-	-
7	школа-інтернат	Н	В	-	-
8	школа-інтернат	С	С	-	-
9	школа-інтернат	С	Н	-	-
10	школа-ліцей	Н	С	30	12
11	школа-ліцей	Н	В	25	22
12	школа-ліцей	Н	Н	-	-
13	школа-ліцей	С	В	36	31
14	школа-інтернат	С	С	-	-
15	школа-ліцей	В	В	33	28
16	школа-ліцей	В	В	36	16
17	школа-інтернат	Н	В	-	-
18	школа-ліцей	В	В	35	26
19	школа-ліцей	Н	С	-	-
20	школа-ліцей	В	В	-	-
21	школа-ліцей	Н	В	-	-
22	школа-інтернат	Н	С	-	--
23	школа-ліцей	С	Н	28	19
24	школа-інтернат	Н	Н	-	-
25	школа-ліцей	С	В	-	-
26	школа-інтернат	С	Н	-	-
27	школа-ліцей	Н	С	-	-
28	школа-інтернат	Н	В	-	-
29	школа-інтернат	Н	С	-	-
30	школа-ліцей	Н	Н	26	9
31	школа-ліцей	Н	С	-	-
32	школа-інтернат	Н	Н	-	-
33	школа-ліцей	С	С	34	25
34	школа-інтернат	Н	В	-	-
35	школа-інтернат	Н	С	-	-
36	школа-ліцей	С	С	30	21
37	школа-ліцей	Н	В	24	24
38	школа-інтернат	Н	С	-	-
39	школа-інтернат	Н	В	-	-
40	школа-інтернат	Н	С	-	-

Висновки до розділу II

Здібні діти – діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. До основних характеристик такої дитини належать: добре розвинене мовлення, великий словниковий запас, раннє засвоєння лічби і читання, велика допитливість, міцна пам'ять, швидке сприймання, багата уява. У переважній більшості – це діти ерудовані, з самостійним мисленням і високим енергетичним рівнем, здатні тривалий час бути сконцентрованими на одному виді діяльності. Розвинена інтуїція і багата фантазія є причиною того, що таких дітей вважають винятковості. Щодня вони стикаються з чималим колом проблем, не характерним для дитячого загалу, що зумовлено особливістю психіки обдарованих дітей і їх суперечливим характером. Це породжує непорозуміння й конфлікти з однолітками, так і зі старшими. Нетерпимі до посереднього, примітивного, переважно егоцентристи, вони важко вживаються в колективі і тому, незважаючи на своє лідерство в навчанні, відчувають певний дискомфорт. Завдання вчителя полягає в тому, аби, усвідомивши складну природу цих дітей, їх підвищену вразливість, знайти відповідні способи керівництва навчальною діяльністю, чітко визначитися з методами навчання, створити таку атмосферу співпраці, яка б максимально сприяла розвитку як пізнавальних, так і духовних потреб малого вундеркінда.

Основними показниками творчих здібностей є швидкість та гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність та сміливість. Дж. Гілфорд визначив такі параметри креативності: оригінальність – здатність продукувати незвичайні відповіді; семантичну гнучкість – здатність запропонувати нове використання об'єкта; образну гнучкість – здатність бачити в об'єкті нові ознаки; спонтанну гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованих ситуаціях. Крім того, творчість вимагає роботи таких складових творчих здібностей, як сприймання, мислення, уява, мовлення, про які ми будемо говорити пізніше.

Підбиваючи підсумки дослідження за усіма методиками було виявлено, що кожному школяреві притаманний свій вид здібностей, у дітей школи-ліцей

переважають неабиякі, художні і літературні здібності, а у дітей школи-інтернат – артистичні і спортивні здібності. З результатів нашого дослідження видно, що немає дітей, ні до чого не здатних, зовсім нездібних. Адже це суперечить самій сутності людини. Проте не завжди складаються сприятливі умови для розвитку здібностей. Тоді й виникає проблема невиявлених можливостей, невикористаних резервів, проблема «важких» дітей, серед яких чимало обдарованих. Так, здібності треба виявляти і розвивати, бо всі діти здібні, хоч і по-різному, а серед них є чимало справді обдарованих.

РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

3.1. Умови розвитку творчих здібностей

Загальною тенденцією розвитку здібностей є їх певна залежність від сензитивного періоду та провідної діяльності, яка зумовлює появу новоутворень. Діяльність зумовлює розвиток здібностей і з боку операційних механізмів, і з боку мотивів, котрі її внутрішньо спричинюють. Здібності – результат закріплення не способів дій, а психічних процесів, завдяки яким особистісні дії і відповідні діяльності регулюються. Це залежить від внутрішніх і зовнішніх, сприятливих чи несприятливих умов, а також від того як організована сама діяльність [6, 172].

Розвиток здібностей особистості залежить, по-перше, від вроджених якостей індивіда – задатків, які визначають рівень потенційних можливостей; по-друге, від конкретних умов його виховання та навчання.

Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного психологічного та особистісного розвитку. Сформувавшись у дітей дошкільного віку, навчальна діяльність стає провідною у молодшому шкільному віці. Їй підпорядковується гра і праця. Учіння (цілеспрямований процес засвоєння знань, оволодіння навичками) є формою розвитку дитини і основним його чинником. Добре організоване навчання зумовлює необхідний для певного віку розвиток дітей.

Психологічною першоосновою здібностей до творчості в певному виді діяльності є тип ставлення дитини до світу і до самої себе, цілісна позиція перед обличчям дійсності.

Основними етапами розвитку творчих здібностей є [51, 31]:

- набуття досвіду самосвідомості в одній або декількох видах діяльності;
- формування на основі досвіду ставлення людини до світу і до себе;

- трансформація психічного життя (мотивів, цінностей, пізнавальної сфери) на базі сформованого ставлення до світу, усвідомлення себе як частини буття в світі.

Важливе значення для актуалізації та розвитку творчих здібностей відіграють соціальні контакти, в які вступає дитина від народження. Першою соціальною, так би мовити з позицій соціальної психології, первинною групою є її сім'я. Саме батьки мають потужний вплив на розвиток дитячої гідності, впевненості, на формування її рівня домагань та Я-концепції, тобто системи уявлень про себе, на основі якої вона взаємодіє з іншими людьми.

До числа зовнішніх чинників, що впливають на розвиток творчих здібностей, відносять також наявність зразка для наслідування в середовищі дорослих. Особливу роль відіграє власний вибір такого зразка дитиною, особливо тоді, коли дорослі вступають в «творчу взаємодію» з дитиною, прилучають її до співтворчості.

Велике значення у виявленні й розвитку здібностей учнів є індивідуальний підхід в освітньому процесі, який ґрунтується на врахуванні індивідуальних особливостей, перевагах і недоліках їх учбової діяльності. Він стосується диференціації навчальних завдань, які отримують учні для самостійного виконання, методів, форм та способів індивідуальної допомоги учням, які її мають потребу, у дозуванні навчального навантаження учнів, враховуючи їх можливості. Вагомим фактором індивідуального підходу до учнів є акцент вчителя до внутрішньої складової, а саме, до мотиваційної частини учбової діяльності, способи заохочення школярів та зміцнення їх віри в себе.

Для того, щоб діяльність позитивно впливала на розвиток здібностей, вона повинна відповідати деяким умовам [45, 32]: діяльність має викликати у дитини яскраві враження, сильні, позитивні емоції, задоволення. Займатися діяльністю з глибоким інтересом і вражаючою проникливістю; діяльність дитини має бути творчою; необхідно організувати цілеутворюючу діяльність дитини так, щоб вона була ускладненою для розвивального ефекту.

Також основними психологічними передумовами формування здібностей у школярів можна вважати наступні: діагностика наявного рівня певних здібностей; проблемно-евристичне навчання та особливе конструювання учбового процесу, виходячи з системного підходу, що сприятиме розвитку самостійності, творчого підходу; спеціально організоване навчання основам наукових методів дослідницької роботи; диференційований підхід в процесі навчання; перехід від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу в роботі з учнями.

Всі перераховані чинники, що сприяють актуалізації творчих здібностей, повинні враховуватися й переборюватися в процесі навчання, виховання, розвитку й покликані виконувати перелічені нижче завдання [47, 5]:

1. Розширювати сенсорний досвід дітей.
2. Орієнтуватися при вихованні не на стандарт, а на специфіку індивідуальних особливостей дитини.
3. Навчити розподіляти функції в колективі, а при самовихованні прагнути до знаходження свого місця, призначення в соціумі.
4. У навчання допомогати включати самостійний пошук, розвивати розумові операції, що є інструментами пізнання.

3.2. Вплив сім'ї на розвиток творчих здібностей

Повноцінний розвиток дитини можливий за сприятливих умов, які існують у сім'ї. Ці умови створюються насамперед батьками – першими, головними вихователями і вчителями в житті дитини. Батьки слугують моделлю поведінки для своїх дітей, й виступають як активні суб'єкти соціалізації, здійснюючи виховний цілеспрямований вплив. Вони здійснюють найважливішу роль у становленні, прояві й розвитку підростаючої особистості.

Батькам слід приймати дітей з їхніми неповторними якостями, визнавати їх особливості, йти не всупереч, а за дитиною, надавати їй можливість самостійно шукати вирішення з проблемної ситуації, вирішувати предметну задачу, яка їй

під силу, не здійснювати тиск на дитину в її шкільних завданнях, бути бути готовим відреагувати на прохання про допомогу [10, 21].

Батьки, які бажають розвивати здібності своїх дітей найперше повинні любити свою дитину. Приймати дитину такою, якою вона є, беручи участь у її розвитку, підтримуючи, а не нав'язуючи свої інтереси, давати дитині можливість вибору. Для розвитку творчого потенціалу необхідна не лише адекватна оцінка сил дитини, але навіть дещо завищена, тоді у дитини буде психологічний захист, ресурс та впевненість при невдачах. Батьки мають бути прикладом, дитина свідомо наслідує манеру говорити, поводитися, працювати, ставлення до дорученої справи [41, 21].

Для розвитку творчих здібностей дитини батьки повинні дотримуватися таких порад [58]:

1. Забезпечити дитині затишну і психологічно безпечну основу для її творчих пошуків.
2. Підтримати схильність дитини до креативності, виявляти співчуття до невдач. Уникати негативних оцінок її творчих ідей.
3. Бути терпимими до дивних ідей, поважати нестандартність, допитливість, запитання і думки дитини.
4. Допомогати дитині будувати її систему цінностей та задоволення потреб почуття безпеки, любові, самоповаги).
5. Говорити слова підтримки для нових креативних починань дитини, уникати критики.

Отже, батьки мають бути відповідальні за створення належних умов для розумового і соціального розвитку власної обдарованої дитини. Вони мають вірити в дитину, любити її, допомогти відкрити її життєве покликання, реалізувати себе як творча особистість.

3.3. Вплив школи на розвиток творчих здібностей

На розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку мають вплив як особистість вчителя, так і сама школа. Власне учитель забезпечує

атмосферу, яка може надихати та мотивувати учня чи негативно впливати на самоцінність дитини, стимулювати чи пригнічувати її зацікавлення, розвивати чи гальмувати її творче начало.

Головним завданням вихователя є необхідність звернути увагу на вподобання, бажання та нахили дитини. По-справжньому здібна дитина завжди виявляє живий інтерес до тих чи інших явищ, послідовна у своїй поведінці, часто межує з самовпевненістю.

В умовах школи важливо конструктивно організувати діяльність учителя з творчими дітьми, не тільки забезпечуючи необхідні розвивальні умови, а й психологічно підводячи їх до наполегливої трудової діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виділити чотири стратегії навчання здібних дітей, що можуть реалізовуватися в різних комбінаціях [59]:

1. Прискорення. Приміром такою форми взаємодії можуть бути літні й зимові табори під час канікул, творчі майстерні та гуртки, майстер-класи.

2. Поглиблення. Запропонований тип стратегії навчання рекомендований дітям, що виявляють надзвичайний інтерес до конкретної галузі чи сфери діяльності.

3. Збагачення. Дана методика зорієнтована на якісно інший зміст навчання, яке виходить за рамки вивчення традиційних тем, торкається міжгалузевих зв'язків.

4. Проблематизація. Ця стратегія навчання передбачає стимулювання особистісного розвитку учнів.

Для розвитку креативності та інтелектуального потенціалу дослідницький метод, заснований на розв'язанні проблем, дослідженні та навчанні, доведено як найефективніший. Під керівництвом учителя учні беруть участь у пошуку істини, та власними зусиллями домагаються розкриття істини чи сліду з точки зору вченого. Він не отримав готових знань, а отримав їх власною працею, тобто навчився мислити. На практиці ми надаємо пріоритет творчим завданням, які дозволяють розкрити свої таланти.

Такий підхід до навчання обдарованих дітей має відповідати: їх головному завданню – допомогти обдарованим учням отримати знання; рівень соціального та інтелектуального розвитку дитини, різноманітні вимоги та можливості для визначення основних і послідовних варіантів розвитку здібностей дитини; від перцептивного рівня сприйняття до вищого понятійного рівня.

Висновки до розділу III

Розвиток людини, на відміну від накопичення досвіду, оволодіння знаннями, вміннями, навичками – це є розвиток її здібностей. Психологічною першоосновою здібностей до творчості в певному виді діяльності є тип ставлення дитини до світу і до самої себе, цілісна позиція перед обличчям дійсності.

Велике значення для розвитку творчих здібностей мають соціальні контакти, в які вступає дитина. Саме батьки мають величезний вплив на розвиток дитячої особистості, на формування її власної Я-концепції, тобто системи уявлень про себе, на основі якої вона взаємодіє з іншими людьми. На розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку мають вплив як особистість вчителя так і сама школа. Власне учитель забезпечує атмосферу, яка захоплює учня або руйнує його впевненість, надихає або пригнічує його дослідницькі інтереси, розвивати потенціал або гальмувати творче начало.

Задля розвитку креативності необхідно створити певні умови, а саме: ранню діагностику здатності до творчості, реалізацію найближчих зон розвитку, створення умов педагогічного і сімейного впливу для максимального розвитку сил дитини.

РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Охорона праці на заняттях трудового навчання старшокласників з охорони праці у навчальних майстернях

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. До занять у шкільних майстернях допускаються особи, що не мають медичних протипоказань та ознайомлені з інструкціями з охорони праці.

1.2. Кожен учень повинен знати й виконувати правила безпечної праці в шкільній майстерні, правила пожежної безпеки, санітарно-гігієнічні норми й правила.

1.3. Учні повинні:

✓ своєчасно з'явитися на заняття в спецодязі і з дозволу вчителя або чергового по шкільній майстерні зайняти своє робоче місце, перехід учнів на інше робоче місце без дозволу вчителя забороняється;

✓ залишати шкільну майстерню можна тільки після дзвінка й дозволу вчителя;

✓ використовувати навчальний час для виконання завдання й не займатися зайвими справами, розмовами, своєчасно й високоякісно виконувати доручену роботу;

✓ економно використовувати електричну енергію, матеріали;

✓ під час перерви всі учні виходять із майстерні (крім чергових).

1.4. Щоб запобігти травмуванню і виникненню травмонебезпечних ситуацій, дотримуйтеся таких вимог:

✓ працюйте на справному устаткуванні;

✓ використовуйте справний, добре налагоджений інструмент;

- ✓ використовуйте інструмент за призначенням. Інакше можна не тільки зіпсувати його, а й отримати травму;
- ✓ не перевіряйте ріжучу кромку інструмента руками. Для цього слід використовувати тренувальні заготовки;
- ✓ передавайте ріжучий та колючий інструмент ручкою вперед;
- ✓ не кладіть інструмент ріжучою кромкою догори й до себе;
- ✓ не відволікайтесь під час роботи і не відвертайте увагу інших;
- ✓ користуйтеся правильними прийомами роботи;
- ✓ дотримуйтесь вимог особистої гігієни.

2. ВИМОГИ БЕЗПЕКИ ПЕРЕД ПОЧАТКОМ РОБОТИ.

- 2.1. Правильно одягніть спецодяг (застебніть його на всі гудзики, сховайте волосся під головний убір).
- 2.2. Ретельно підготуйте своє робоче місце до безпечної роботи.
- 2.3. Уважно вислухайте вчителя й отримайте завдання на урок.
- 2.4. Підготуйте до роботи свій інструмент і пристрої, впевнившись у їх справності.
- 2.5. Забороняється розпочинати роботу без дозволу вчителя.

3. ВИМОГИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС РОБОТИ.

- 3.1. Під час практичної роботи учні виконують тільки ті види робіт, які доручив учитель.
- 3.2. Використовуйте робочий час тільки для виконання завдання, не займайтесь сторонніми справами та розмовами, не ходіть без справи по майстерні і не заважайте іншим.
- 3.3. Утримуйте робоче місце в чистоті.
- 3.4. Дбайливо ставтесь до устаткування, верстаків, інструментів.
- 3.5. Інструменти загального користування беріть із дозволу вчителя і відразу після користування повертайте їх.

4. ВИМОГИ БЕЗПЕКИ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ РОБОТИ.

- 4.1. Упорядкуйте робоче місце, приберіть деталі, матеріал, сміття, відходи.

4.2. Приведіть інструменти у справний стан (зніміть заусениці, очистіть напилки від стружки).

4.3. Старанно приберіть робоче місце (стружку не здувайте і не змахуйте руками).

4.4. Покладіть інструменти в порядок, установлений учителем.

4.5. Приведіть до ладу свій одяг і залиште майстерню з дозволу вчителя.

4.6. Після виходу учнів чергові розпочинають прибирання приміщення.

5. ВИМОГИ БЕЗПЕКИ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.

5.1. Негайно повідомте вчителя:

- ✓ при виявленні несправностей під час роботи;
- ✓ у випадку пожежі;
- ✓ при ознаках нездужання або захворювання;
- ✓ у випадку отримання травми чи ушкодження.

4.2. Вплив метеорологічних умов, фізіологічних умов організму та раціональної організації робочого місця на реалізацію творчого потенціалу особистості

На функціонування людського організму, розвиток психіки та особистості як соціального індивіда впливають різноманітні зовнішні фактори, а саме метеорологічні умови, фізіологічні фактори життєдіяльності. Саме дані детермінанти впливають на базовому рівні на особистість, і зокрема на вищий рівень його розвитку, а саме інтелектуальний, соціальний, творчий тощо.

Метеорологічні умови визначаються температурою, відносною вологістю і рухливістю повітря. Санітарні норми вимагають забезпечити на робочому місці нормальну температуру 10-30⁰С, нормальну відносну вологість, рухливість повітря та забезпечення очистки повітря відповідними пристроями.

Терморегуляція – це здатність людського організму зберігати постійну температуру (36,6) незалежно від температури зовнішнього середовища. Кількість тепла що виділяється людиною залежить від тяжкості виконуваної

роботи:

- Легка робота $< 6,3 \cdot 10^2$ лютого кДж / год;
- Середньої тяжкості $6,3 \cdot 10^2$ жовтня - $11 \cdot 10^2$ лютого кДж / год;
- Важка робота $> 11 \cdot 10^2$ кДж / год

Таблиця 4.1

Санітарні норми встановлюють температуру повітря в приміщенні

робота по тяжкості	теплий період	холодний період
легка робота	+23 - +25	+22 - +24
середньої тяжкості	+21 - +23	+18 - +20
важка робота	+12 - +18	+16 - +18

Надмірне тепло викликає у людини порушення теплообміну, що може призвести до ураження нервової системи, тому для нормалізації метеорологічних умов створюється штучна і природна вентиляція. Природна вентиляція здійснюється через кватирки, фрамуги, вентиляційні короба.

Штучна вентиляція влаштовується в приміщеннях зі значним тепловим виділенням і малої шкідливістю.

Для найкращої нормалізації температури в приміщенні використовуються кондиціонери. Промениста енергія виходить від нагрівальних приладів, при електра та газової зварюванні, від сонячної радіації і ультрафіолетових променів - може викликати опіки різних ступенів.

Захист від опіків променистої енергії і підвищених температур передбачає: 1) захист очей, 2) спеціальний одяг; 3) застосування екранування; 4) повітряна амортизація; 5) пристрій водяних завіс; 6) перерви в роботі; 7) забезпечення працюючих підсоленою водою.

Робота на відкритому повітрі в холодний період року загрожує обмороженням. Першу допомогу при обмороженні надають на робочому місці,

шляхом розтирання пошкоджених ділянок. При вітрі в 6 балів (12-13 м/с), при знижених температурах роботу заборонено [27].

Заходи щодо попередження обмороження:

- видача теплового спецодягу;
- встановлення перерв у роботі та легких укриттів робочих місць.

Відносна вологість повітря встановлюється санітарними нормами і вважається нормальною в межах 50-60% при температурі не нижче 24 °С. У теплий період року допускається збільшення вологості до 75%. Вологість приміщення регулюється кондиціонерами.

Швидкість руху повітря: - в холодний період року 0,1-0,5 м / с; - в теплий період року 0,1-1,5 м / с.

При організації робочого місця велику увагу звертають на фізіологію людського тіла (терморегуляція, слух, зір, дихання, нюх, нервова система).

Робочі рухи поділяються на три групи:

- 1) власне робочі;
- 2) гностичні або пізнавальні (застосовуються для пізнання об'єкта);
- 3) пристосовані.

Умова праці – це сукупність факторів виробничого середовища, які впливають на здоров'я людини і працездатність у процесі праці.

Робоча зона – це простір обмежений по висоті 2м над рівнем підлоги або майданчика, на якій знаходяться місця постійного або тимчасового перебування працюючих.

Робоче місце – це місце постійного або тимчасового перебування працюючих у процесі праці.

Постійне робоче місце – це місце на якому працівник перебуває більшу частину свого робочого часу (більше 50% зміни або 2 години безперервно). Якщо при цьому робота здійснюється в різних пунктах робочої зони, постійним робочим місцем, є вся зона.

Працездатність людини протягом робочої зміни характеризується ознаками:

- а) підвищена працездатність;
- б) відносно стійка;
- в) падіння працездатності (стомлення).

Втома, якщо воно не досягло надмірних ступенів, оборотно зникає після відпочинку. Перевтому можна зняти тільки тривалим відпочинком – відпусткою, у важких випадках - медичним лікуванням.

На ступінь стомлюваності робітників впливає: темп, ритм і монотонність роботи.

Ергономіка робочого місця вивчає взаємодію людини з технічними засобами, предметами праці і виробничим середовищем з метою забезпечення високої продуктивності праці при збереженні здоров'я. Ергономікою розглядається єдина система: людина, машина, середовище, провідна роль відводиться людині. Цією системою враховується антропологія, розміри і форми людини, фізіологія, процеси та механізми життєдіяльності людини, психологія.

Середні розміри робочого місця:

1) стоячи:

- Максимальна висота робочого місця 2,1 м;
- Розмах руки до кисті 1,35 м;
- Розмах руки до кінчиків пальців 1,55 м.

2) сидячи:

- Розмах руки до ліктя 72см;
- Розмах руки до кисті 1,35 м;
- Розмах руки до кінчиків пальців 1,55 м.

Отже, в основі реалізації творчого потенціалу особистості лежить є сприятливі умови не лише зі сторони прояву інтелекту і здібностей, тобто суб'єктивні, особистісні, але й зовнішні, до яких належать метеорологічні, санітарно-гігієнічні, температурні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Одним із показників удосконалення системи освіти є якраз застосування психолого-педагогічних технологій дослідження, виявлення та розвитку творчих здібностей. Ключем до розвитку обдарованості, як сукупності здібностей, є застосування сенситивних періодів розвитку особистості. Чим раніше починається їх розвиток, тим більше шансів на їх розкриття. Хоча здібності формуються протягом усього життя людини, проте в генезисі їх становлення існують оптимальні сприятливі вікові періоди розвитку.

Саме молодший шкільний вік є одним із найсприятливіших вікових етапів розвитку творчих здібностей. В цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчомислити, помітно проявляється допитливість, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність. Розвиток творчих здібностей – це результат наполегливої і систематичної праці впродовж тривалого терміну, зокрема в умовах шкільного навчання.

Основними показниками творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку є швидкість та гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність та сміливість. Крім того, творчість вимагає роботи таких складових творчих здібностей, як сприймання, мислення, уява, мовлення.

Для здібних дітей характерний випереджальний пізнавальний розвиток: відрізняючись широтою сприйняття, вони гостро відчувають усе, що відбувається в навколишньому світі; вони мають здатність сприймати зв'язки між явищами і предметами і робити відповідні висновки; їм подобається у своїй уяві створювати альтернативні системи; відмінна пам'ять у поєднанні з раннім мовним розвитком і здатністю до класифікації і категоризації допомагають такій дитині накопичувати великий обсяг інформації й інтенсивно використовувати її. Часто обдаровані діти володіють великим словниковим запасом, що дозволяє їм вільно і чітко викладати свою думку (В.О. Моляко, 2006).

Визначено, що здібності – індивідуально-психологічні особливості суб'єкта життєдіяльності, які виражають його готовність до оволодіння

конкретними видами діяльності та є основою їх успішного виконання, не зводяться до знань, умінь та навичок, забезпечують легкість і швидкість виконання певної цілеспрямованої активності.

Науковці визначають, що до творчих якостей належать: гнучкість мислення, генерація ідей, почуття гумору, швидкість мислення, нестандартність, легкість в створенні нових образів, оригінальність мислительного процесу, розвинута уява, фантазія, спонтанність і безпосередність поведінки, розвиток інтуїції.

Підбиваючи підсумки дослідження за усіма методиками було виявлено, що кожному школяреві притаманний свій вид здібностей, у дітей школи-ліцей переважають неабиякі, художні і літературні здібності, а у дітей школи-інтернат – артистичні і спортивні здібності. З результатів нашого дослідження видно, що немає дітей, ні до чого не здатних, зовсім нездібних. Адже це суперечить самій сутності людини. Проте не завжди складаються сприятливі умови для розвитку здібностей. Тоді й виникає проблема невиявлених можливостей, невикористаних резервів, проблема «важких» дітей, серед яких чимало обдарованих. Так, здібності треба виявляти і розвивати, бо всі діти здібні, хоч і по-різному, а серед них є чимало справді обдарованих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антощак О. Розуміння – розум – творчість. К. : Вид. дім «Шкіл. світ». 2006. 112 с.
2. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування, розробки уроків психічного розвитку. 2-ге вид. Х.: Вид. група «Основа». 2009. 267 с.
3. Барко В.І. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Вид-во «Україна», 1991. 79 с.
4. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. 2-ге видання, випр. і доп. К.: «Центр учбової літератури». 2007. 968 с.
5. Видинеев Н.В. Природа интеллектуальных способностей человека. М.: Мысль, 1989. 174 с.
6. Вікова психологія за редакцією Г.С.Костюка. Київ: Видавництво «Радянська школа», 1976. 272 с.
7. Власова О. Основні лінії розвитку соціальних здібностей в онтогенезі // Соціальна психологія. 2005. №4 (12). С. 44-54.
8. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2005. 400 с.
9. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А.В.Петровского. – М., 1979. 400 с.
10. Волощук І. Психолого - педагогічні засади індивідуального навчання молодших школярів // Рідна школа. 2003. № 12. С. 21-23.
11. Вопросы психологии способностей. Под ред. В.А. Крутецкого. М., «Педагогика», 1973. 216 с.
12. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: психологія, діагностика, педагогіка : Пер. з рос. - К.: Віпол, 1993. 75 с.

13. Гладунський В.Н. Тести для вивчення спеціальних розумових здібностей дітей 3 (4) – 6 класів. Львів : Каменяр, 1994. 32 с.
14. Гнатюк О.В. Теоретичний аналіз проявів обдарованості молодших школярів у навчанні // Практична психологія та соціальна робота. 2004. №10. С. 71-73.
15. Дивергентне мислення як умова розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку // Обдарована дитина. 1999. №1. С. 2-6.
16. Діагностування особистісного розвитку учнів початкової школи // Психолог. 2008. № 46-47. С. 4-8.
17. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб.: Издательство «Питер», 2000. 368 с.
18. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2006. 112 с.
19. Загребельна О.О. Дослідження проявів інтелектуальної та творчої обдарованості: теоретичний аналіз // Обдарована дитина. 2008. №8. С. 63-67.
20. Зак А.З. Развитие интеллектуальных способностей у младшего школьного возраста. М.: Новая школа, 1996. 260 с.
21. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Я. Музики. Житомир : Видавництво «Рута», 2006. 320 с.
22. Знаходимо обдарованих серед дошкільнят // Обдарована дитина. 1999. №3. С. 8-13.
23. Каратаєва М.І. Розвиток творчої особистості дошкільника / За ред. Грицюк Л.А. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2008. 352 с.
24. Козловський О.В. Відкрий у собі генія. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 720 с.
25. Комплексна психодіагностика якостей визначення творчої індивідуальності дітей і шляхів її розвитку // Обдарована дитина. 1999. 32. С. 32-36.

26. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей. Товариство «Знання» Української РСР Київ. 1963. 80 с.
27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Під ред. Л.М.Проколієнко, упор. В.В. Андрієвська, Г.О.Балл, О.Г.Губко, О.В.Проскура, К. : Рад.школа. 1989. 608 с.
28. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Ельга, Ніка – центр, 2004. 400 с.
29. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы. М. : Знание, 1984. 80 с.
30. Максименко С. Навчання, що виховує і розвиває // Психолог. 2004. № 21-22 (117-118) . С. 3-12.
31. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія : Навчальний посібник. К.: МАУП. 2000. 256 с.
32. Марченко О.Г. Формування критичного мислення школярів. Х. : Вид. група «Основа» : «Тріада+», 2007. 160 с.
33. Моляко В.А. Творческая одарённость и воспитание творческой личности. К. : Знание, 1991. 260 с.
34. М'ясоїд П.А. Загальна психологія : Навчальний посібник. К. : Вища школа. 2000. 479 с.
35. Общая психодиагностика. СПб. : Изд-во «РЕЧЬ», 2000. 440 с.
36. Пашнев Б.К. Психодіагностика обдарованості. Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. 128 с.
37. Платонов К.Н. Проблемы способностей. М.: Издательство «Наука». 1972. 312 с.
38. Проблемы способностей под ред. В.Н. Мясищева. М.: Издательство «Академии педагогических наук РСФСР». 1962. 308 с.
39. Психологическая диагностика / Под редакцией М.К.Акимовой. Москва. 1995. 182 с.
40. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : Монографія / авт. кол., наук. керівник В.О.Моляко. К. : Педагогічна думка, 2008. 208 с.

41. Психолого дидактичні умови формування творчого мислення молодшого школяра // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. - №1. – С. 43-44.
42. Психолого-педагогічні засоби оптимізації навчальної діяльності школярів // Психолог. 2004. № 21-22 (117-118). С. 39-60.
43. Развитие и диагностика способностей / Под ред. В.Н. Дружинина, В.Д.Шадрикова. М.: Педагогика. 1991. 160 с.
44. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
45. Сігітов А.І. Навчання і виховання обдарованих дітей // Початкова школа. 1993. №10. С. 31-32.
46. Семенова Р.О. Психологічні принципи розвитку креативності обдарованої особистості // Обдарована дитина. 2008. №10. С. 2-10.
47. Сарапулова Є. Виховання обдарованої дитини // Початкова школа. 2000. - №2. С. 3-4.
48. Тітов І.Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності // Обдарована дитина. 2008. №10. С. 56-61.
49. Творчий учитель спонукає до творчості учнів // Початкова школа. 2003. №5-6. С. 51-52.
50. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан». 2008. 232 с.
51. Федик О. Здібності як об'єкт психологічного аналізу // Психологія і суспільство. 2002. №1. С. 28-34.
52. Харцій О.М. Формування творчого компоненту особистості у школярів // Обдарована дитина. 2008. №8. С. 41-45.
53. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. Томск: Изд-во Томского ун-та. 1883. 226с.
54. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. К.: ВД «Професіонал». 2004. 304с.

55. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека / Издание второе, переработанное и дополненное. Издательская корпорация «Логос». Москва. 1996. 210с.
56. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор. 2005. 640с.
57. Шопіна М.О. Підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра. Як підвищити навчальну успішність кожної дитини. Луганськ: СПД Рєзніков, 2008. 64с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ

Прізвище
ім'я _____

Років _____ Стать _____

Завдання №1 Використання предметів

Перерахувати якнайбільше незвичайних способів використання предмета.

«Газета використовується для читання. Ти можеш придумати інші способи її використання. Що з нею можна зробити? Як її можна ще використовувати?»

Завдання №2 Наслідки ситуації

Перерахувати різні наслідки ситуації.

«Уяви, що трапиться, якщо тварини й птахи зможуть розмовляти людською мовою?»

Завдання №3 Слова

Необхідно придумати слова, які починаються або закінчуються певним складом.

«Частина 1. Придумай слова, які починаються на склад «по», наприклад полк».

«Частина 2. Придумай слова, які закінчуються складом «ка», наприклад сумка».

Завдання №4 Словесна асоціація

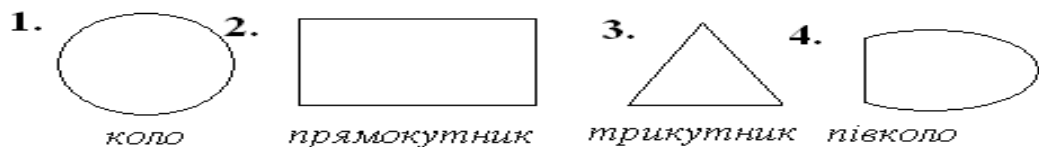
Необхідно навести якнайбільше визначень для загальноповживаних слів.

«Знайди якнайбільше визначень для слова книга. Наприклад: цікава книга. Якою ще буває книга?»

Завдання №5 Складання зображень

Необхідно намалювати задані об'єкти, користуючись певним набором фігур.

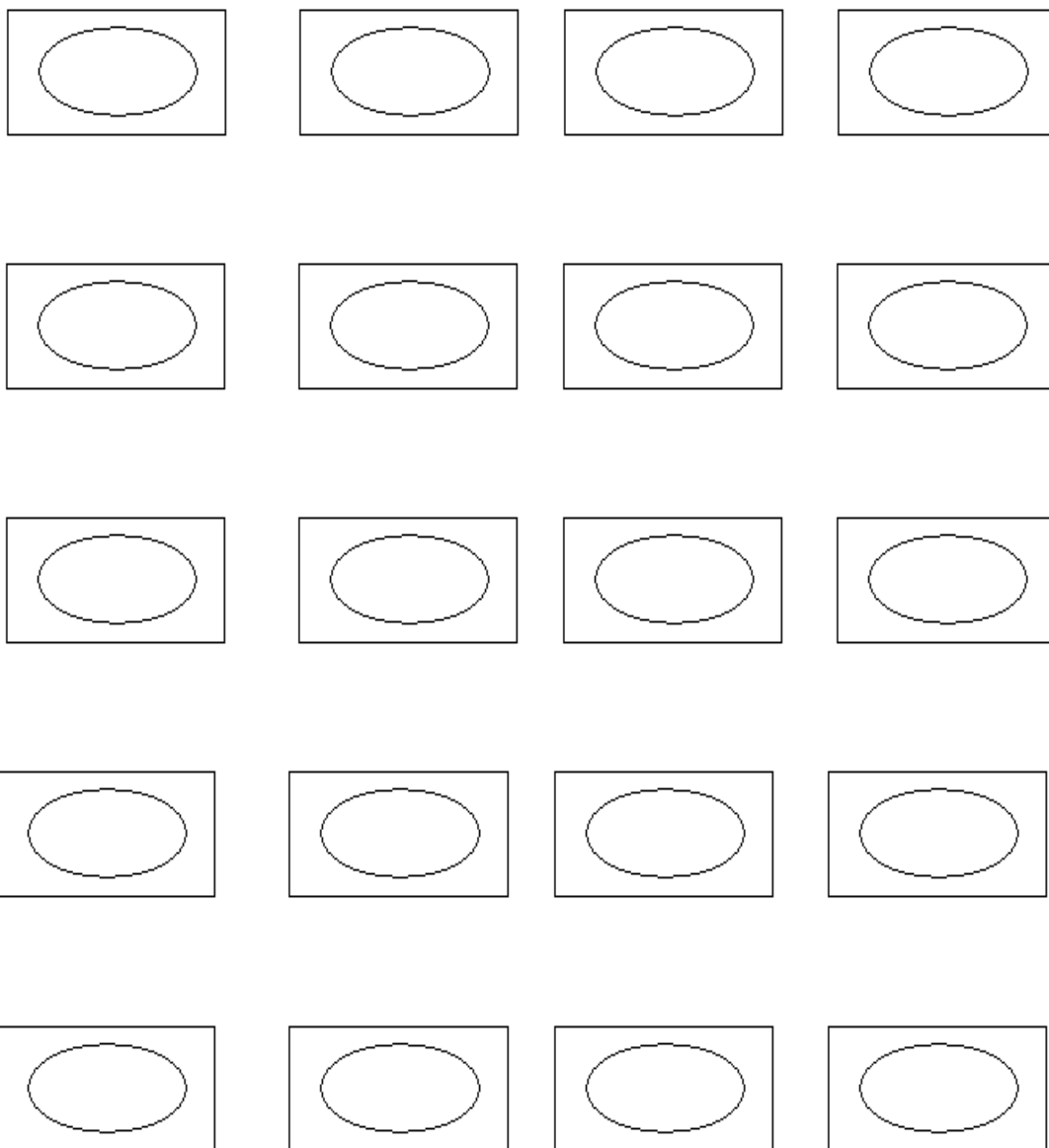
«Намалюй певні об'єкти, користуючись таким набором фігур: коло, прямокутник, трикутник, півколо. Кожну фігуру можна використовувати кілька разів, змінювати її розміри й положення в просторі, але не можна додавати інші фігури або лінії. У першому квадраті намалюй обличчя, у другому — будинок, у третьому — клоуна, а в четвертому — те, що ти хочеш. Підпиши четвертий малюнок».

Завдання №6 Ескізи

Необхідно перетворити в різні зображення однакові фігури (кола), що наводяться у квадратах.

«Додай будь-які деталі або лінії до основного зображення так, щоб вийшли різні цікаві малюнки. Малювати можна як усередині, так і зовні кола. Підпиши обов'язково назву до кожного малюнка».

Завдання №7 Захована форма

Необхідно знайти різні фігури, сховані в складному зображенні.

«Знайди якнайбільше зображень на цьому малюнку. Що намальовано на цій картинці?»

Додаток Б ДІАГНОСТИКА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

«Ознайомившись із «ознаками розпізнавання» таланту, оцініть у балах (від 2 до 5) кожну характерну ознаку в усіх восьми описах талантів. Якщо якась характеристика особливо відповідає

дитині, ставте їй п'ять балів, якщо вона виражена тільки добре – чотири бали, і так далі. (Але не ставте оцінку нижче двох балів!)».

А. Технічні здібності

1. цікавиться найрізноманітнішими механізмами і машинами;
2. любить конструювати моделі, прилади, радіоапаратуру;
3. сама "докопується" до причин несправностей і капризів механізмів або апаратури, любить загадкові поломки: або несправності в роботі механізмів;
4. може лагодити зіпсовані прилади і механізми, використовувати старі деталі для створення нових іграшок, приладів, виробів, знаходить оригінальні рішення;
5. любить і вміє малювати ("бачить") креслення й ескізи механізмів;
6. цікавиться спеціальною, навіть дорослою технічною літературою.

Б. Музичні здібності:

1. любить музику і музичні записи, завжди прагне туди, де можна послухати музику;
2. дуже швидко і легко відгукується на ритм і мелодію, уважно дослухається до них, легко їх запам'ятовує;
3. якщо співає або грає на музичному інструменті, вкладає у виконання багато почуттів й енергії, а також свій настрій;
4. складає свої власні мелодії;
5. навчилася або вчиться грати на будь-якому музичному інструменті.

В. Здібності до наукової праці:

1. має явно виражену здатність до розуміння абстрактних понять, до узагальнень;
2. вміє чітко виразити словами чужу і власну думку або спостереження, причому нерідко записує їх не з метою похвалитися, а для себе;
3. любить читати науково-популярні видання, дорослі статті і книги, випереджаючи в цьому однолітків на кілька років, причому віддає перевагу дій, а не розважальній літературі;
4. часто намагається знайти власне пояснення причин і змісту найрізноманітніших подій;
5. із задоволенням проводить час за створенням власних проектів, конструкцій, схем, колекцій;
6. не сумує і ненадовго остигає до роботи, якщо її винахід чи проект не схвалені або осміяні.

Г. Артистичні здібності:

1. часто, коли їй не вистачає слів, виражає свої почуття мімікою, жестами і рухами;

2. прагне викликати емоційні реакції в інших, коли з захопленням про щось розповідає;
3. змінює тональність і виразність голосу, мимоволі наслідуючи людину, про яку розповідає;
4. з великим бажанням виступає перед аудиторією, до того ж прагне, щоб її глядачами були дорослі;
5. з легкістю, яка дивує вас, "передражняє" чийсь звички, пози;
6. пластична і відкрита до усього нового;
7. любить і розуміє значення красивого одягу.

Д. Неабиякі здібності:

1. добре говорить, ясно мислить, розуміє незакінчену думку, вловлює причини й мотиви вчинків інших людей;
2. має гарну пам'ять;
3. легко і швидко схоплює новий шкільний матеріал;
4. задає дуже багато продуманих і виправданих ситуацією питань;
5. любить читати книги, до того ж за своєю власною програмою, яка на кілька років випереджає шкільну;
6. випереджає своїх однолітків у навчанні, до того ж необов'язково є відмінником, часто скаржиться, що в школі їй нудно;
7. набагато краще і ширше за багатьох своїх однолітків інформована про події й проблеми, які не стосуються її безпосередньо;
8. має почуття власної гідності і здорового глузду, розважлива не по роках;
9. дуже сприйнятлива, спостережлива, швидко, але необов'язково гостро реагує на все нове й несподіване в житті.

Е. Спортивні здібності:

1. він енергійний і весь час хоче рухатися;
2. він дуже хоробрий і не боїться синців і гуль;
3. він майже завжди бере верх у бійках або виграє в будь-якій спортивній грі;
4. невідомо, коли він встиг навчитися спритно вправлятися з ковзанами і лижами, м'ячами;
5. краще за багатьох інших ровесників фізично розвинений і координований у рухах, рухається легко, пластично, граціозно;
6. надає перевагу змаганням, навіть безцільній біганині, а не книгам і спокійним розвагам;
7. здається, що він ніколи серйозно не стомлюється;
8. неважливо, чи цікавиться він усіма видами спорту або якимось одним, але в нього є свій герой-спортсмен, якого він наслідує.

Є. Літературні здібності:

1. розповідаючи про що-небудь, вміє дотримуватися обраного сюжету, не втрачає основну думку;

2. любить фантазувати або імпровізувати на тему дійсної події, до того ж додає до опису події щось нове і незвичайне;
3. обирає у своїх усних або письмових розповідях такі слова, які добре передають емоційний стан і почуття героїв сюжету;
4. зображує персонажів своїх фантазій живими і цікавими;
5. любить на самоті писати оповідання, вірші, не боїться почати писати роман про власне життя.

Ж. Художні здібності:

1. не знаходячи слів або захлинаючись ними, вдається до малювання або ліплення для того, щоб виразити свої почуття або настрої;
2. у своїх малюнках і картинах відображає все розмаїття речей, людей, тварин, ситуацій, а не "зациклюється" на зображенні чогось не зовсім вдалого;
3. серйозно ставиться до творів мистецтва, стає вдумливою і дуже серйозною, коли її увагу привертає будь-який витвір мистецтва або пейзаж;
4. коли має вільний час, охоче ліпить, малює, креслить, комбінує " матеріали і фарби;
5. прагне створити будь-який витвір, який має прикладне значення - прикрасу для дому, одягу або що-небудь подібне;
6. не боїться висловити власну думку навіть про класичні твори, може навіть спробувати критикувати їх, наводячи цілком розумні доводи.

Додаток В

Анкета для батьків

Прізвище і ім'я дитини _____

Завдання №1

«Із поставлених питань виберіть той варіант відповідей, який найбільше Вам підходить».

Питання	Варіанти відповідей		
	Можу і завжди так поступаю	Можу, але не завжди так поступаю	Не можу
1. Чи можете Ви у будь-який момент залишити всі свої справи і зайнятися дитиною?			
2. Чи можете Ви порадитися з дитиною, не дивлячись на її вік?			
3. Чи можете Ви зізнатися дитині в помилці, здійсненій по відношенню до неї?			
4. Чи можете Ви вибачитися перед дитиною у випадку, якщо Ви не мали рації?			
5. Чи можете Ви опанувати себе і зберегти самовладання, навіть якщо вчинок дитини вивів Вас із себе?			
6. Чи можете Ви поставити себе на місце дитини?			
7. Чи можете Ви повірити хоча би на хвилинку, що Ви добра фея або прекрасний принц?			
8. Чи можете Ви розповісти дитині повчальний випадок з дитинства, що подає Вас в невідгідному світлі?			
9. Чи можете Ви завжди утриматися від слів і виразів, які можуть образити дитину?			
10. Чи можете Ви пообіцяти дитині виконати її бажання за хорошу поведінку?			
11. Чи можете Ви виділити дитині один день, коли вона може робити, що хоче, а ви при цьому ні в що не втручаєтесь?			
12. Чи можете Ви не прореагувати, якщо ваша дитина ударила, штовхнула або незаслужено образила іншу дитину?			
13. Чи можете Ви утриматися від сліз, капризів, прохань, якщо відомо, що це примха?			

Кожна дитина має свої, лише їй притаманні риси, які розпізнаються в ранньому віці, тому обов'язок батьків - виявити та розвинути приховані здібності та задатки.

У цьому випадку може допомогти такий тест.

1. Ваша дитина навчилася рано, до шестирічного віку, читати:

а)самостійно;

б)за допомогою когось.

2. Читає багато книжок, причому досить швидко

3. Сама або за допомогою когось зацікавилася словниками та енциклопедіями

4. Легко навчилася читати, але відчуває труднощі під час читання

5. Займається, зазвичай, за зачиненими дверима, а друзів має старших за себе

6. Розмовляє зі старшими на рівних

7. Ставить багато різних каверзних запитань, інколи заганяючи дорослих у глухий кут

8. Має готові відповіді навіть на несподівані запитання

9. Іноді неуважна, але завжди вміє робити цікаві повідомлення (скажімо, після перегляду кінофільму, телепередачі чи спостереження за чим-небудь)

10. Із задоволенням вступає в бесіду про навколишній світ, самостійно оцінює суспільні явища

11. Одноманітні справи (миття посуду, легкі навчальні вправи, які не потребують особливих зусиль) викликають нудьгу

12. Чутлива до несправедливості, навіть якщо це не стосується її особисто

13. Має багатий словниковий запас і вміло застосовує під час спілкування різні терміни

14. Любить складні ігри (шахи), які потребують кмітливості

15. У ранньому віці цікавиться тим, що вивчають старшокласники

16. Любить різні заняття, причому хоче робити все самостійно

17. Її цікавить Всесвіт, вона цікавиться питаннями світобудови й усім, що стосується давньої історії

18. У школі навчається без особливих зусиль, швидко схоплює матеріал та має власну думку з багатьох питань

19. Має розвинуте почуття сприймання музики, образотворчого мистецтва, навколишнього світу і в усьому знаходить гармонію
